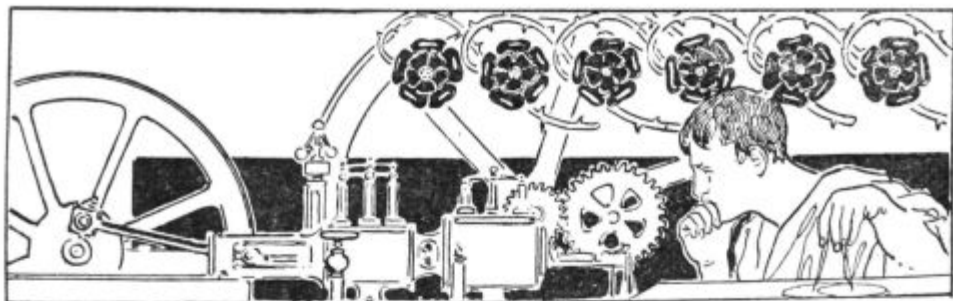

Obrtne nadaljevalne šole.

S.

zadnjem času so jeli tudi slovenski časopisi razpravljati o obrtnih nadaljevalnih šolah. Vesela vest je, da se časopisje za to zelo važno zadevo zanima, da pozivajo listi vseh strank k ustanavljanju imenovanih šol. Zdi se mi zelo umestno, da izpregovori vsaj informativno tudi Popotnik o tem vprašanju.

Postavno so se začele snovati obrtne nadaljevalne šole na podlagi ministrske naredbe z dne 24. februarja 1883, št. 3674; Od tedaj pa se je ta naredba pogosto izpolnjevala z različnimi odloki. Sploh ni nobena postava doživela toliko sprememb, kakor obrtna, to pa zato, ker ni bilo o pravem času primerne reforme.

Leta 1908. so prišle obrtne nadaljevalne šole pod ministrstvo za javna dela, med tem ko so ostale trgovske nadaljevalne šole še pod ministrstvom za uk in bogočastje. Sedaj je nastopila nova doba za obrtno šolstvo. Novo ministrstvo je takoj posvetilo vso pozornost svojim šolam. Poskrbelo je za izobrazbo učiteljev na obrtnih šolah s tritedenskimi kurzi za trgovske predmete in s šestmesečnimi kurzi za risarske predmete, izdalo je nove pravilnike in učne načrte, določilo učiteljem boljše plače in izdalo mnogo drugih važnih naredb, tako, da se sedaj v enem letu ustanovi toliko šol, kakor prej v desetih letih.

Obrtne nadaljevalnice so splošne ali strokovne. Splošne so za vajence raznih obrtov skupaj; to so šole za manjše kraje, trge ali večje vasi, kjer je malo vajencev. Strokovne šole so v večjih krajih ali mestih, kjer je toliko vajencev, da jih lahko ločijo po obrtu; a tudi v manjših, če je kateri obrt v istem kraju posebno razvit, n. pr. v Št. Vidu nad Ljubljano je strokovna nadaljevalna šola za mizarstvo.

Strokovne nadaljevalne šole so sledeče in sicer za

1. kovinske obrte,
2. elektrotehnične obrte,
3. plinove in vodovodne naprave,
4. mizarstvo,
5. čevljarstvo,
6. krojaštvo,
7. stavbinske obrte (za zidarje, tesarje in kamnoseke).

Obrtne nadaljevalne šole so privatne ali javne. Javne, ako so osnovane na podlagi normalnih učnih načrtov in pravilnikov potrjenih od c. kr. namestnijske; one dobivajo subvencije od države, dežele in obrtne in trgovske zbornice ter so obvezne za vse vajence istega okoliša. Privatne so le tuintam, največ v mestih in še tu skoraj same trgovske šole ali pa šole za krojaštvo, v katere je sprejet lahko vsak, če tudi se še ni posvetil obrtniškem stanu.

Kakor sem že omenil so trgovske nadaljevalne šole v področju ministrstva za uk in bogočastje, vendar se lahko družijo z obrtno nadaljevalno šolo posebni tečaji za trgovske vajence.

Potrebo in važnost obrtnih nadaljevalnih šol menda ne bo treba dokazovati. Mnogo državnih zakonov (najvažnejši za obrtnike obrtni red od 16. avgusta 1907.) ima namen varovati, pospeševati in povzdigniti obrtniški stan, posebej je naloga obrtnega šolstva povzdigniti strokovno izobrazbo, s tem povečati zmožnost pridobivanja ter vzgojiti vrl obrtniški naraščaj. Vsak obrtnik naj bo vsaj toliko izobražen, da sam dopisuje, sam pravilno kalkulira in si natančno izračuni prodajno ceno svojega izdelka, vodi vsaj knjigo o prejemkih in izdatkih ter zna skicirati in risati predmete svojega obrta, oziroma da risbe razume in po njih izvršuje razna dela. Le tedaj lahko uspešno konkurira.

Kdo naj ustanavlja obrtne nadaljevalne šole?

Na Nižjem Avstrijskem jih ustanavlja deželni šolski svet uradnim potom. Kakor hitro je v kraju, oziroma okolici, v oddaljenosti 3 km od šole tri leta zaporedoma najmanj 30 vajencev, se šola otvori. Tam imajo namreč deželni zakon za obrtne nadaljevalne šole. Povsod drugod pa morajo skrbeti za take šole krajevni činitelji; to so zadruge, občinski zastopi, prijatelji šol, zlasti se pa mora pobrigati za to učiteljstvo.

Ako do sedaj niso bili učitelji posebno navdušeni za to delo, jim pač ne moremo zameriti. Mnogo dela, malo zaslužka, poleg tega pa še dostikrat jezo, ni preveč vabljivo. Za naprej bo boljše; ministrstvo za javna dela je določilo lepo plačo učiteljem.

Za v o d s t v o:

- a) Na šoli, kjer menjujeta I. in II. razred 120 K;
- b) na šoli s I. in II. razredom pri manj nego 30 učencih 150 K;
- „ „ „ I. „ II. „ „ „ več „ 30 „ 200 K.

Za vsak nadaljni razred 50 K več.

Za pouk na mesec od tedenske ure:

- a) v razredih provizorična moč ali brez izpita 10 K, definitivna ali z izpitom 12 K, po 10 letni službi 14 K;
- b) v pripravljalnem razredu provizorična moč ali brez izpita 8 K, definitivna ali z izpitom 10 K, po 10 letni službi 12 K.

V prvi vrsti pridejo v poštev učitelji meščanskih šol, potem po kurzihi usposobljeni učitelji, slednjič tudi drugi.

Res je še sedaj le na papirju, a doseči je mogoče, kjer je vodstvo šole v pravih rokah. Pred vsem je pa pomniti, da je to za učiteljstvo najprimernejši postranski zaslužek. Povsod je večina obrtnikov šoli prijazna in se v vsakem kraju najdejo med obrtniki vrli možje, s katerimi se v odboru prav lahko dela; obrtnik zna delo ceniti, ker si sam služi kruh s težkim delom.

Kje se naj, oziroma kje se lahko ustanove obrtne nadaljevalne šole?

V vsakem kraju, kjer je v oddaljenosti 3 km od šole 20 obrtnih vajencev v uku. Izjemoma dovoli oblasti (namestnija in ministrstvo za javna dela) obrtno nadaljevalno šolo za manjše število vajencev in vajenk. V vse obrtne šole se namreč sprejemajo tudi vajenke, če prostor dopušča. Kar najtopleje priporočam sprejem obrtnih vajenk; dekleta so jako marljiva, lepega vedenja, to ugodno vpliva na fante. Tudi vajenke rabijo boljše strokovno izobrazbo. Ravno tako se morajo sprejeti vajenci izven šolsk. okoliša, kakor tudi pomočniki in pomožni delavci, naj se oglasiojo za vse ali samo za posamezne predmete. Ako je nad 20 vajencev, je opravičena dvorazredna obrtna nadaljevalna šola; pri manjšem številu je sicer tudi opravičena dvorazrednica, a menjaje prvi in drugi razred leto za letom.

Kako se ustanavljajo obrtne nadaljevalne šole? Učitelj (navadno ravnatelj meščanske ali vodja ljudske šole) stopi v stik z obrtniki (zadrugo). V poljudnem predavanju jim razloži pomen, važnost in način obrtnih šol in gotovo se izjavijo za ustanovitev. Kolikor mogoče naj obrtniki sami sklepajo, naj bodo tudi pozneje v odboru dobro zastopani, za uspeh šole je to velike važnosti. Pouk je obvezen, a intresenti morajo vedeti, da imajo do obrtne nadaljevalne šole pravico; nihče jim kar tako ne ponuja šole, ker stane mnogo denarja, ampak dobe jo le, če jo zahtevajo, če se poslužijo svojih pravic, ki so jim zajamčene po postavi.

Kako se nadalje postopa, pove navodilo¹ izdano od c. kr. ministrstva za javna dela.

¹ Rothe Jos.: Die Errichtung gewerblicher Fortbildungsschulen. (0'50 K). Kogar zanima obrtno šolstvo, si naj naroči vsaj: 1. Die gewerblichen Fortbildungsschulen in Österreich. (3 K k. k. Schulbücher-Verlag). 2. Maurer Rudolf: Einrichtung und Führung der Amtsgeschäfte gewerblicher Fortbildungsschulen (3 K). Kjer je že šola, naj bo pa tudi na razpolago: Zentralblatt für das gewerbliche Unterrichtswesen in Österreich (na leto 14 K).

Izvrši se uradno štetje vajencev po občini ali po zadrugi, če je v istem kraju. Nato se naroče pri c. kr. zalogi šolskih knjig pravilniki (Statut), učni načrti in proračuni, treba je le tiskovine krajevnim razmeram primerno izpolniti. Da je mogoče že pri prvi seji sklepati, pripravi učitelj z županom ali drugim veljavnim možem potrebno besedilo. Pri tiskanem besedilu je le malo sprememb dovoljenih in jih tudi treba ni. Najvažnejše je določitev učnega jezika. Sicer je to tudi jasno ko beli dan, ker se pa često ravno v tem hudo greši, povdarjamo, da sme biti v slovenskih krajih učni jezik le slovenski. To zahteva korist šole, zakaj vajencem je treba strokovne izobrazbe in to jim učitelj zamore podati le v domačem, umljivem jeziku. Če se že vzame nemški jezik v učni načrt, je to le neobvezen predmet, kakor v ljudski šoli. Drugače je v trgovskih tečajih. V trgovini se brže potrebuje nemščina, vsaj za ustno vporabo, tudi so trgovski vajenci večinoma že dovršili enega ali dva razreda meščanske šole ali gimnazije, jezik jim je že nekoliko znan. Lahko se uvede kot predmet, nikakor pa ne kot učni jezik.

Razen v mestih zadostuje povsod dvorazredna šola, kateri se še po potrebi priklopi pripravljalni tečaj in tečaj za trgovske vajence. Pouk traja sedem, sedem in pol ali osem mesecev, navadno od oktobra do koncem aprila, in sicer za obrtne nadaljevalne šole najmanj osem ur, za pripravljalni razred sedem in za trgovski tečaj najmanj šest ur na teden. Število ur (risarskih) je dovoljeno tudi zvišati, a našim obrtnikom se že osem tedenskih ur zdi zelo mnogo. — Poučujejo se sledeči predmeti:

	Število ur v pripravljalnem razredu	I. razr.		II. razr.		Kurzu za trg. vajence I. razr. II. razr.	
Učni jezik	2	—	—	1	—		
Pisanje	1	—	—	1	—		
Računanje	2	—	—	2	1		
Risanje	2	—	—	—	—		
Geometrija in projekcijski nauk	—	1	—	—	—		
Geometrično, projekcijsko in prostoročno risanje	—	3	—	—	—		
Strokovno risanje	—	—	4	—	—		
Poslovni sestavki in obči obrtni predpisi	—	2	1	—	—		
Obrtno računstvo in obrtno knjigovodstvo	—	2	3	—	—		
Knjigovodstvo in korespondenca	—	—	—	2	2		
Trgovsko in menično pravo	—	—	—	—	1		
Zemljepis	—	—	—	—	1		
Nemško	—	—	—	—	1		
	7	8	8	6	6		

Tem predmetom se lahko doda še veronauk, če to odbor želi. Ker pa obrtniki s povišanjem števila ur niso nič kaj zadovoljni, navadno prikrajšajo risanje za eno uro, kar je pa šoli na kvar. Če le mogoče, se naj za veronauk število ur pomnoži na devet.

Za trgovske tečaje bo sčasoma najbrž uveden učni načrt, kakršnega je izdalo ministrstvo za uk in bogočastje dne 24. februarja 1910, št. 7720, za trgovske nadaljevalne šole. Novo urejene trgovske nadaljevalne šole začnejo 1910/11, imajo tri razrede po osem tedenskih ur, provizorično tudi po šest ur. Izjemoma se dovoli tudi dvorazredne trgovske nadaljevalne šole po osem ur na teden, in sicer:

	I. razred	II. razred
Učni jezik	2	—
Računanje	2	2
Trgovsko in menično pravo	2	—
Lepopis	2	—
Knjigovodstvo	—	2
Korespondenca in pisarniška dela	—	2
Zemljepis	—	2
	8	8

Razun tega je še dovoljeno kot neobvezni predmet poučevati po dve uri na teden: drugi deželni jezik, stenografijo, pisanje na stroj in blagoznanstvo.

Kadar je manj nego 30 vajencev, združimo pri risarskih predmetih oba razreda v dva oddelka, pri drugih predmetih ostanejo ločeni. Risanja, geometrije in projekcijskega nauka so oproščeni učenci, ki pripadajo kemično-tehničnim ter živilnim in uživalnim obrtom, dalje: ščetarji, pilarji, klobučarji, trgovci in vrvarji; deloma, t. j. prostoročno risanje naj obiskujejo slaščičarji, medičarji in brivci.

Pouk se vrši v nedeljo dopoldne in ob delavnikih navadno zvečer. V nedeljo popoldne ni dovoljeno poučevati, a tudi predpoldne je pouk tako urediti, da ni nepotrebnega prepira radi maše, kar se je že tudi zgodilo. Ob delavnikih bi bilo seveda najboljšje po dnevu, na mnogih krajih je že uvedeno; kjer pa le ni mogoče drugače, naj bo zvečer od 6. do 8. ure. Mojstri so ponekod sami zahtevali pouk ob četrtkih predpoldne, ker zvečer ni bilo nikoli vajencev o pravem času domov. Dnevni pouk je mnogo ugodnejši. Zvečer prilete dečki v naglici, kakršni so bili doma v delavnici, tudi trudni in zaspani so že, po dnevu, posebno predpoldne pridejo spočiti in snažni.

Jako važno je tudi, da se ne pobira od vajencev nobenih pristojbin; da dobe vse šolske potrebščine zastonj. Pouk mora biti brezplačen, vajenci, starši in mojstri ne smejo imeti stroškov s šolo, če tudi so vsi šolski odbori v vedni denarni zadregi. Vsak dobro ve, kako hudo občuti reven človek vsak trošek; nastala bi lahko jeza in sovražstvo do šole.

Marsikaj bi še lahko omenil iz učnega načrta, pravilnika in proračuna. Ko je vse pripravljeno se skliče prva seja in izvoli pripravljalni odbor. Vabiti je treba:

1. župana,
2. načelnika obrtnih zadrug,
3. načelnika okrajnega zastopa (če je v istem kraju),
4. načelnika posojilnice,
5. druge šoli prijazne osebe, tovarnarje, obrtnike itd.
6. učitelja, kateremu se namerava izročiti vodstvo šole.

Župan je navadno predsednik, učitelj tajnik. Popolnoma se odbor konstituira, ko so pravila potrjena. Razen župana, voditelja šole, in zastopnika obrtnikov, pridejo v odbor zastopnik ministrstva, deželnega odbora, itd.; kdor plača 200 K, ima pravico do enega, kdor plača 1000 K, do dveh zastopnikov v odboru (nad 2000 K do treh zastopnikov).

Prva seja sklene ustanoviti obrtno nadaljevalno šolo (po številu učencev: dvorazredno z dvema razredoma zase, ali menjaje prvi in drugi razred, ali dvorazredno s tečajem za trgovske vajence). Pripravljalni razred dovoli oblasti po potrebi le že obstoječim šolam.

V prvi seji sklepajo tudi o učnem načrtu, pravilniku in proračunu ter pooblastijo predsednika in tajnika, da storita vse korake v svrhu ustanovitve nameravane šole. Od prve seje do otvoritve šole traja v normalnih razmerah nad eno leto, zato je dobro, če začne odbor z delom že poleti, da ga izvrši do druge jeseni.

Izvoljeni odbor in sklep o ustanovitvi šole je takoj naznaniti okrajnemu glavarstvu in nadzorniku¹ obrtnih nadaljevalnih šol.

Prva prošnja gre na krajni šolski svet, ki povsod rad dovoli primerne šolske prostore za porabo. Na vsem Avstrijskem je gotovo edini slučaj, ko je krajni šolski svet zahteval 20 K na leto za obrabo klopi, in skoraj neverjetni slučaj, ko nadučitelj ni dovolil šolskih prostorov za privatni trgovski tečaj, dasi je krajni šolski svet v to privolil. To so le žalostne izjeme izvirajoče iz osebnosti, lahko jih šolske oblastnije preprečijo. Navadno pa krajni šolski svet ne le rad prepusti primerne šolske sobe za pouk, temveč doda še takoimenovane stvarne potrebščine — kurjavo, razsvetljavo in postrežbo, kar je velike važnosti, zakaj največje preglavice dela šolskim odborom pomanjkanje denarja; vsaka tudi najmanjša podpora je dobro došla.

Obenem vloži odbor prošnje za podpore na občino, na zadrugo, posojilnico, na ravnateljstvo železnice, če je kraj ob železnici itd.

¹ Za III. nadzorovalni okraj, t. j. politični okraj Krško, Kranj, Litija, Radovljica in Kamnik je profesor na umetno-strokovni-obrtni šoli v Ljubljani I. Vesel; za IV. nadzorovalni okraj, t. j. Ljubljana, Postojna, Kočevje, Logatec, Novo mesto, Črnomelj in za slovenske šole na Spodnjem Štajerskem in Primorskem je ravnatelj državne obrtne šole v Ljubljani I. Šubic.

Ko pridejo ugodne rešitve, je vložiti prošnje potom okrajnega glavarstva na deželni odbor, trgovsko in obrtno zbornico in na okrajni zastop.

Sedaj nastane neprijetna pavza, mesci in mesci pretečejo preden pride odgovor od deželnega odbora, a šele po rešitvi teh prošenj lahko predložimo c. kr. namestniji učne načrte, pravilnik in proračun v potrjenje s prošnjo za državno subvencijo. Brez podpor deželnega odbora in trgovske in obrtne zbornice ni upati na državno subvencijo. Ministrstvo da šoli tudi modele, predloge in druga učila, ki ostanejo njegova last.

Polagoma pridejo odgovori: pripraviti je treba omare, knjige in druge potrebščine; zadnji teden je vpisovanje in šola se lahko slovesno otvori.

Vse še gre kolikor toliko gladko, le proračun je težaven. Potrebščine so sicer hitro sestavljene in tudi dovoljene, a mnogo hujše je s pokritjem. Troški so veliki, za dvorazredno obrtno nadaljevalno šolo znašajo na leto blizu 1800 K, za vsak nadaljni razred (paralelko, pripravljalni razred ali trgovski tečaj) najmanj 600 K več.

Država da eno tretjino ter pomaga na posebno prošnjo kriti deficit, deželni odbor prispeva kakih 200 K (na Nižje Avstrijskem 30% vseh stroškov), trgovska in obrtna zbornica 100 do 200 K, vse drugo odpade na okrajni zastop, občino, zadruga itd.

Ti podatki kažejo velike nadloge šolskih odborov. Pri vsej štedljivosti, ki je šoli močno na škodo, se bore vsi odbori s primanjkljajem. Tu je samo ena rešitev: obrtne nadaljevalne šole se naj poddržavijo. Vedno bolje se čuje glas, naj država prevzame ljudsko šolstvo, na tisoče in tisoče peticij počiva pri ministrstvu, naj država prispeva 50% k troškom ljudske šole; ravno tako je upravičena zahteva, naj prevzame obrtne nadaljevalne ali vsaj prispeva k vzdrževanju 50%. Ne samo upravičeno je, temveč tudi lahko izvedljivo, saj so troški primerjaje k drugim malenkostni.

Denarne težave naj nikogar ne odvrtaajo od ustanavljanja obrtnih nadaljevalnih šol, saj smo vajeni denarne suše, vajeni prelagati primanjkljaj od mesca do mesca, od leta do leta in ga kriti po možnosti z izrednimi dohodki. Gre tudi tako, čeravno malo slabše. Obrtne nadaljevalne šole so dandanes neobhodno potrebne, otvorimo jih vsaj v vseh slovenskih trgih.

Ljudska šola in pouk v gospodinjstvu.

Piše Ivan Š.

er je naraven ženski poklic, biti mati, biti vzgojiteljica svojih otrok, biti gospodinja, zato mora biti glavna naloga dekliške vzgoje, pripravljati in usposobiti jo za ta važni poklic. V hiši, v družini opravlja žena največje kulturno delo.

Dočim je obrnil gospodinjški pouk po drugih državah vso pozornost nase, se ni pri nas še nič storilo v tem oziru. Sicer je naša blažena Avstrija že priznala važnost gospodinjškega pouka s tem, da je sprejela v učne načrte ročno delo med ljudskošolske predmete. Toda rezultat je precej enak ničli. So še šole, kjer se še vedno izdelujejo razni nepotrebni uzorčni trakovi in kultivirajo razne tehnike v finem vezanju, ki kvarijo le oči, gospodinjstvu pa nič ne koristijo. Tudi na urniku za ponavljalne šole se blesti lupatam beseda „gospodinjstvo“, ki pa ostane in more ostati le na papirju. Časih se dobi tudi nadzornik, ki hoče pokazati, da polaga važnost na praktičen pouk, zato ukaže učiteljici, naj vpraša kaj iz gospodinstva. Ne pomisli pa, da je tu mogoč le teoretičen pouk, čegar uspeh je enak onemu, ki uči plavati na suhem. Najsi je učiteljica še tako vestno obravnavala n. pr. likanje v ponavljalni šoli, in najsi znajo učenke še tako dobro na pamet poglavje o škrobljenju in likanju iz „Dobre gospodinje“, garantiram, da srajce ne bo nihče nosil, ki jo bodo one doma zlikale. S teoretičnim poukom se v gospodinjstvu ne doseže kratkomało nič, treba je samo praktičnega.

Ha Hrvatskem so dobile že l. 1905. vse županijske oblasti ukaz, naj poizvedo mnenje učiteljstva, kako bi se uvedel pouk v gospodinjstvu najuspešneje. Mnenja so bila pač različna. Do obveznega pouka se do danes tudi tam še niso povzpeli, pač pa nekatere eksperimentirajo, kar se zgodi tem lažje, ker ima večinoma učiteljic prosto stanovanje. Posebno dobro so preskrbljene v tem oziru učiteljice v Slavoniji, kjer imajo navadno veliko stanovanje z vsemi potrebnimi pritiklinami, tako, da se lahko pečajo s kurjo rejo, s prašičorejo etc. Tam bi se dale torej uvesti najidealnejše gospodinjške šole, ker je na razpolago učiteljčino stanovanje in kuhinja, kjer se uče dekleta praktična dela.

In pri nas? V nedogledni daljavi so še časi, ko bode imela tudi naša učiteljica prosto stanovanje, ki se bo lahko porabilo v enake namene.

Dve poti sta, po katerih bi se lahko poučevalo v gospodinjstvu. To so nadaljevalni tečaji in ljudska šola. Na prvi mah bi se človek zavzel za nadaljevalne tečaje. Toda temu ni tako. Dokler nadaljevalni tečaji niso obvezni, tako dolgo se bo ljudska šola lahko vedno ponašala z večjim številom

učenk. Naravno je torej, da bi se z uvedbo gospodinjskega pouka v ljudsko šolo več doseglo kot z nadaljevalnimi tečaji.

Pouk v gospodinjstvu je prav tako potreben za otroke nižjih slojev kakor tudi za one iz takozvanih boljših krogov. Prvi so primorani varčevati, drugim bi pa tudi koristilo, ako bi vedeli, kako se izhaja tudi z manjšimi sredstvi.

Smelo trdim, da bi se zmanjšala socialna beda na svetu znatno, ko bi bilo ženstvo vzgojeno praktičneje. Da propadajo otroci na cesti, da išče moč zabave po krčmah, da se vda demonu alkoholu in vsem njegovim posledicam, kdo je kriv temu? 95% vseh nesrečnih zakonov so vzrok nepraktično vzgojene žene.

Ne denar in ne premoženje ne naredi doma prijetnega in vabljivega, ampak snaga, red, smisel za lepoto. To so pa blaginje, s katerimi si lahko tudi ubožna družina krasi dom. Ako je jed dobro pripravljena ali ne, pove jezik in želodec, toda za snago in red nimamo nobenega kontrolnega organa. Samo potom škode pridemo šele do spoznanja, da mora vladati v hiši red in snaga. Zato se mora deklica že zgodaj navajati k temu. In baš v gospodinjstvi šoli mora vladati red, ker je pri velikem številu učenk in orodja nemogoče izhajati brez reda.

Ljudskošolski otroci so zadosti močni za gospodinjska dela. Njihovi velikosti primerno se preskrbi tudi orodje. — Kuhinjsko perilo si sešijejo sami pri ročnem delu.

Ugovarjati mi utegne kdo, da tak pouk v ljudski šoli ne bi bil praktičen. Temu ni tako. Vsi prostori in vsa oprava se mora prirediti tako, da je kolikormogoče enako domači hiši. Tudi otroci se razdele v skupine po 2, 3 ali 4, ki tvorijo eno družino. Slehernemu otroku se odredi delo. Ta donša danes material, oni kuha etc., jutri zopet obratno. Vsaka družina ima svojo mizo, pa tudi pri obedu opravljajo otroci menjaje posel gospodinje.

Pridobljene spretnosti uporabljajo otroci takoj lahko doma o prostih dneh, o počitnicah, ako je mati bolna i. t. d.

Tudi kupovat hodijo učenke lahko naravnost v prodajalno ozir. na trg, ali pa kupi učiteljica potrebno in otroci kupujejo potem od nje, razume se, da z denarjem.

„Za življenje in ne za šolo“ je naloga vsakega, posebno pa gospodinjskega pouka. Zato se mora le praktičnim predmetom odmeriti prostor. Vendar se pa pouk ne sme omejiti le na kuhanje in na dela v hiši, ampak gojiti se mora tudi higijena, gospodinjski računi in praktična ročna dela. Priporočati bi bilo, da se uvede tudi strežba bolnikom in gojenje cvetic, posebno sobnih.

Pri kuhanju se navajajo učenke postopati ekonomično. Dostikrat se nudi prilika, da se jim pokaže, kako se z manjšimi stroški priredi izdatnejše in ukusnejše kosilo, ako se postopa pravilno in premišljeno. Tako vedo

n. pr. naše gospodinje za pripomoček, kako se skuha fižol hitreje. Ko je že kipel nekaj časa, odlijejo vodo ter ga zalijejo z mrzlo vodo. Deklica pa, ki se je učila kuhati v šoli razumno, ne bo tega nikdar storila, ker ve, koliko redilnih snovi se nahaja v prvi vodi, in da se vse izgube, ako se premeni voda.

Pouk v gospodinjstvu naj bi se uvedel v zadnjih 2 letih. Ker je velik del gospodinjskega pouka pravzaprav praktičen pouk v naravaslovju, zato bi se pri deklicah lahko črtale naravoslovne ure in porabile za gospodinjski pouk, ako bi se ne dobilo potrebne časa za to drugače.

Koder imajo uveden pouk v gospodinjstvu v ljudski šoli, ga morajo pohajati tudi slaboumni dečki in deklice. Potrebne lokale imajo nastanjene podzemno ali pa pritlično. Vsekakor so ti prostori iz mnogih razlogov najprikladnejši. Kot učne moči nastavljajo tehnične učiteljice. Vendar bi bilo priporočati v interesu koncentracijskega pouka, da bi poučevale razredne učiteljice tudi v gospodinjstvu.

Kjer ne dovoljujejo gmotne razmere, bi se lahko pokrivali stroški s tem, da bi se odajala hrana drugam.

Ako premotrimo dalekosežen pomen gospodinjskega pouka, moramo priznati, da je prav tako važen kot so razna človekoljubna društva.

Delavca pošljejo v zdravilišče za bolne na pljučih, kjer si okrepi zdravje. Domov prišedši, ga čaka zopet ista neokusno pripravljena hrana, isto neprijazno stanovanje, ista nega kot prej. Vse to vpliva nanj tako, da je bilo vse njegovo zdravljenje in vsi stroški zaman. Umljivo je tedaj, zakaj drugod baš zdravniki zahtevajo gospodinjske šole.

Država pa, ki bi ji moralo biti do duševno in telesno krepkega naroda, je v prvi vrsti poklicana, da ustanovi gospodinjske šole. Dokler se pa to ne zgodi, naj bi se uvedel gospodinjski pouk vsaj v ljudsko šolo, kakor je to po drugih državah uvedeno že davno.

Nekaj o šolski higijeni.

Pav. Flerč.

(Konec.)

Drugi del, ki bi še spadal v področje tega odstavka, je razširjanje znanja higijeniških nauk med šolsko mladino. Naš osnovni šolski zakonik iz l. 1869, zelo lepo piše o tem — ampak pomisliti moramo, da ta zakonik še o marsičem drugem lepo — piše.

Naj navedem tudi tu stavke, na katere se je opiralo oficijelno poročilo dr. A. Flachsa iz Moinesti na norimberškem shodu; opirajo se sicer na splošno šolstvo, ne specijelno na ljudsko, vendar so zahteve tudi za to:

Potrebno je — je dejal:

1. da se vpeljejo v vseh višjih učiliščih obligatorični higijeniški poučni kurzi;
2. da se vpelje na srednjih šolah predmet o higijeni;
3. da se vpelje higijeniški pouk takoj v prvotnih šolah;
4. da se vrše občedostopna poljudno higijeniška predavanja in se pospešuje izdaja poljudnih higijeniških spisov ter
5. da se napravijo na stenah šolskih sob, hodnikov in vež higijeniški napisi.

Peta točka je pri nas izvedena v polni meri; za to nam pričajo v vsaki šoli napisi: Ne pljuvaj na tla! Ne smetiti po tleh! Oznažite obutev! Opomenica zaradi tuberkuloze! in prav je tako! — Tudi četrta točka se je že obnesla parkrat: pisalo se je brošure o alkoholu, o kajenju in pred kratkem je izšla brošura v obrambo proti jetiki. Na Kranjskem so nakupili okrajni šolski sveti te zadnje brošure za vsako šolo nekaj iztisov. Bi ne kazalo to tudi na Štajerskem?

Samo o eni temi še pogrešamo poučnih knjižic za mladino; upajmo, da dobimo tudi te kot ponatise iz „Dom. ognjišča“, namreč o seksualnem momentu pri mladini. Vendar o tem hočem govoriti v naslednjem poglavju!

VI.

Ko sem čital naslov konferenčni nalogi, mi je bilo žal, da se je glasil „O šolski higijeni, tudi z ozirom na seksualni moment“; ljubše bi mi bilo, da bi se reklo: „zlasti z ozirom na seksualni moment“. „Najaktualnejši predmet v pouku higijene je poučevanje mladine v seksualnosti“, čitam v knjižici „Pri stricu zdravniku na deželi“, ki jo je spisal dr. med. Maks Oker-Blom.

No, k šolski higijeni spada v tem oziru — kaj, pravzaprav? Ali samo nadzorstvo ali tudi pouk? Nadzorovati morem otroke v šoli, v razredu. Mislim, da je najlepša naloga šole kot vzgojiteljice v tem oziru ta, da obvari in utrdi otroke v nedolžnosti in zlasti pazi na to, da se ne razširja greh v podobi onanije med mladino. Oker-Blom pravi: „Znano je, da je izpostavljena moška mladina že v najzgodnejši dobi raznim slučajem, ki imajo trajen vpliv na njihovo bodočnost. Nečistost v obliki samooskrumbe je zlo družbe, na katerem boleha veliki del najnežnejše moške mladine v deželi.“ In pristavil sem v lanski 2. števil. „Dom. ognjišča“: „Tako govori doktor medicine in psihologije; je še treba dejstvo dokazati? Vem, da se je zgodilo že marsikateremu učitelju, ki hoče biti tudi vzgojitelj in se je izpoznal vsaj nekoliko v seksualnih pojavih, inako kakor meni, ko je zagledal vodene oči učenca ali učenke, zatekle obrvnice, blede ustnice — in, ko je zapazil, kako stiska roko v žep ali pod predpasnik, in — je gledal na učitelja. Če pa ga je poklical, naj odgovori ali ponovi stavek, pa se je

stresel in ni vedel odgovora ... Je bila nervoznost? Oj, zlasti naši otroci po deželi niso nervozni in nimajo biti od česa“.

Tudi na higijeniškem kongresu v Norimberku so spoznali veliko važnost tega vprašanja in govorilo ni nič manj kot pet glavnih govornikov k temu predmetu. Zadnji govornik A. Fluchor, meščanski učitelj iz Dunaja, je razpravljal o seksualni šolski higijeni ter je predložil sledeče stavke:

1. Po higijeniških in vzgojnih prohibitivnih naredbah je skrbeti, da ostanejo v dobi rasti seksualne naprave prikrite.

2. Pogovor o človeških seksualnih organih je neumesten pred še ne pubernimi šolskimi otroki. Umestna pa je natančna razlaga, kako se plode rastline in nižje živali, kakor tudi obče zdravjeslovje, da se pospeši s tem npravstveno resno razumevanje prirodnih in npravstvenih zakonov, tikajočih se spolnega življenja.

3. Seksualnohigijeniški pouk in svarila naj se dajo starosti in razumnosti primerno:

a) deklicam in dečkom, zapuščajočim ljudsko šolo; itd — kar za nas v ljudski šoli ni važno.

4. točka govori o pogovorih na roditeljskih večerih.

5. Da se izognemo nevarnostim mnovega sedenja, naj se očisti učna snov vse malovredne spominske robe.

In končuje: „Najboljši angel varuh za mladega in starega človeka je napenjanje svojih moči v službi ideala“.

Kot 5. točka omenja predavatelj „nevarnosti mnovega sedenja“. Že zgoraj sem omenil, da še pridem na neko vrsto sedenja; ne bom se motil, če trdim, da misli tudi Fluchor tu najbrže ono sedenje, ki omogočuje zlasti deklicam nespodobno igranje. Zato še tu enkrat poudarjam: Učitelj pazi na pravilno sedenje, noge na tleh, život raven, roke morajo biti vidne! —

Vendar pa gotovo ne bo popolnih uspehov, če učitelj samo nadzoruje, opominja na pravilno sedenje in druge takorekoč malenkosti. Higijena seksualnosti bodi v prvi vrsti obramba pred seksualnimi perverznostmi, kamor moramo šteti tudi nesrečno onanijo. In tu ni samo nadzorovanje; pouk celoten je nemogoč; domača razkritja lahko več škodujejo kot koristijo, zlasti ker so celo redki starši, ki bi bili podkovani v eksperimentalni metodi psihologije, ker se niso navadili gledati, ampak so hodili skozi življenje z očmi zavezanimi z dogmami in predsodki. Tu se držim dr. Ivana Blocha, specialista na tem polju, ki pravi: „Alle Aufklärung nützt nichts, wenn nicht eine Erziehung des Charakters und Willens mit ihr Hand in Hand geht. Unsere Schuljugend denkt und träumt zuviel und handelt zuwenig. Bisher glaubte man, daß es genüge, die Kinder lernen und immer wieder lernen zu lassen, ihre Gesundheit zu behüten, für gute Nahrung und guten Schlaf zu sorgen, ohne daß man daran dachte, auch die Individualität und

die in jedem schlummernde Energie zu wecken. — Die Hauptsache ist die Stählung des Charakters, die Gewöhnung an Selbstbeherrschung und Ent-sagung durch eine tiefe innerliche Auffassung der sexuellen Probleme. Nirgends rächt sich das phantastische Träumen mehr als in geschlechtlicher Beziehung, nirgends feiern klare Erkenntnis, objektives Wissen und ein fester Wille schönere Triumphe gegenüber dem blinden Triebe als hier. Die Hauptregel der sexuellen Pädagogik heißen: Vermeidung der ersten Gelegenheit und der ersten Berührung, Fernhaltung des Kindes und jugendlichen Menschen von allen aufregenden Vergnügungen und Genüssen der Erwachsenen. — Die Moralstatistik hat unwiderleglich erwiesen, daß der kulturelle und sittliche Fortschritt nicht von Strafen und prophylaktischen Maßregeln gegen Vergehen und Exzesse der Leidenschaft abhängt, sondern nur von der innerlichen Besserung und Erstarkung der einzelnen Individuen. — Energie ist das Zauberwort für alle Lebenswirren der Gegenwart, die geistigen und die leiblichen. Übung, Arbeit, Enthalt-samkeit, Hygiene des eigenen Körpers sind die Mittel zur Erziehung von Charakteren, die auch in der sexuellen Pädagogik die Hauptrolle spielen.“

Bogme, govoril mi je iz duše ta docent! Saj sem že sam, prej ko sem čital te besede, napisal staršem:

„Nalagaj otroku dela duševnega in telesnega; prvi poglavitni greh je lenoba; iz nje izvirajo vsi drugi. Duševno delo naj ga poučuje in razvedruje, telesno okrepljuje in tudi razvedruje.

In te iste besede podajam šoli, ki naj jih rabi v higijeni seksualnosti!

Šolstvo za časa reformacije na Slovenskem.

Dr. Iv. Lah.

(Dalje.)

Rauen tiga en vřaki Pridigar inu Farmoshter ima tudi per suie Farry eniga Shulmoistra oli Meshnaria imeti inu dershati, De te mlade, Hlapzhizhe inu Deklyce, Purgarske inu kmetishke otroke vuzhi Slouenski Brati inu piffati, ta Catehiřmus řred řto kratko Islago ifuma poueidati. Inu de taki Hlapzhizhi inu Deklice vřako nedelo ob puldneui oli ob Vezhernici řred řteimi Farmani vto Cerkou prydo, Inu tak Catehiřmus, koker ie letukai sapiffan, Vprashaiozh inu Odgouariozh ozhitu inu řaltopnu ie vuna gori poueido.“ Isto-tako je bil določen slovanski jezik kot obredni jezik v cerkvi, kar je imelo posebno pomen pri cerkvenem petju, ki je bilo važen del tedanje šole, vzgoje in bogoslužja.

Iz navedenih stavkov jasno razvidimo, kake šole je hotel Trubar. Njemu ni bilo treba podvzeti boja proti duhu višjih šol, kakor je moral tak boj začeti Luther l. 1520, kajti teh ni bilo. Ni bilo treba govoriti o reformiranju šol, kakor je Luther pisal l. 1524., ampak o ustanavljanju. Luther se je lahko oprl na „weltliches Regiment“, Trubar se naslanja pred vsem na svojo cerkev, ki jo je komaj ustanovil.

Tako piše Luther v svojem spisu¹: An die Ratsherren aller Städte deutschen Landes, daß sie christliche Schulen aufrichten und halten sollen. Darum will's hier dem Rat und der Obrigkeit gebühren, die allergrößte Sorge und Fleiß aufs junge Volk zu haben... Ne le zidovje in bogastvo je ponos mesta, pravi Luther „sondern das ist einer Stadt bestes und allerreichstes Gedeihen, Heil und Kraft, daß sie viel feiner, gelehrter, vernünftiger, ehrbarer, wahlgezogener Bürger hat, die können darnach wohl Schätze und alles Gut sammeln, halten und recht brauchen“...

S preziranjem govori potem Luther proti onim, ki jim je latinščina, grščina in hebrejščina bliže nego nemščina, govori proti starim šolam in proti nazoru, da je šola samo za duhovščino. Ne odklanja „poetov in oratorjev“, „denn aus solchen muß man die Grammatica lernen“ vendar pred vsem: zur Zeit sind wir Deutschen noch immer Deutsche und wollen Deutsche bleiben itd. Poleg tega zahteva Luther, da je šola zvezana s knjižnico (Librerei). Vsi ti nazori so še odmevali v nemškem protestantskem svetu, ko je Trubar pisal svojo „Naredbo“ le, da je Luther 1524. zahteval, da se šola osvobodi od cerkve, dočim jo je protestantizem kot svojo podlago le še ožje zvezal s seboj. Pri Trubarju vidimo torej poudarjanje važnosti šolstva, poudarjanje razsodnostnega momenta in tudi tretji zahtevi Luthrovi, da je po mestih treba knjižnic je zadostil s tem, da je pri svojem izgnanju zapustil svoje knjige za knjižnico v Ljubljani.

Dr. Ilešič pravi: Oprezno je treba sprejemati tudi trditve o narodnem značaju našega protestantskega šolstva. S predikantom je šel šolnik, in ta šolnik naj bi učil kmete, otroke, purgarske in kmetiške,² slovenski čitati in pisati... Toda faktično je bilo šolstvo slovensko le, dokler drugačno ni moglo biti. Zato ljubljanska srednja šola, stanovska šola, ni bila slovenska šola, ampak latinska; toda to se zdi naravno ob takratni veljavi latinskega jezika; značilneje je za posebno naše razmere, da je slovenščina na tej srednji šoli bila zapostavljena tudi nemščini, da je bila torej na Kranjskem tretji jezik. Edini katekizem se je na stanovski šoli učil tudi slovenski, dočim so učenci še v 3. razredu smeli občevati nemški, jim je bila slovenščina že prepovedana, „da se navadijo polagoma nemškega jezika.“ — Mislim, da zaradi tega ne moremo dvomiti o narodnem značaju protestantskega šolstva, kolikor je pojem narodnosti bil takrat že sploh razvit in uveljavljen.

¹ Gl. Keferstein: Dr. M. Luthers pädagogische Schriften in Äußerungen. Langensätze 1888.

² Gl. Dr. Fr. Ilešič: Primož Trubar in njegova doba. Trubarjev Zbornik. Matica Slov. XX.

Kar se tiče nižjega šolstva, je odločno slovensko, kakor mu je dala duha reformacija in pred vsem Trubar. To nam pričajo zgornje besede Trubarjeve in tako je ostalo dokler ni z reformatorji vred bilo izgnano iz dežele. Pri stanovski šoli v Ljubljani pa so določali poleg silnih zunanjih vplivov tudi mogočni vladajoči notranji faktorji — kranjsko plemstvo; pod vplivom protestantskega humanizma in tega — do tedaj tujega plemstva, ki pa je bilo vedno pripravljeno podpirati slovensko protestantsko stvar, se je razvila ljubljanska gimnazija one dobe. Tu se pripojujem k mnenju prof. Paulsena,¹ ki primerno govori o prevladi humanizma nad narodnostnim momentom v protestantskem nemškem šolstvu: Unda fert nec regitur; die Geschichte läßt sich ihren Weg nicht vorzeichnen, sie geht auch durch Krümmen und Wiederungen. Eine Absperrung des deutschen Volkes gegen die allgemeine Kulturbewegung auch wenn sie möglich gewesen wäre, hätte auf alle Weise verhängnisvoll werden müssen; die ganze Gestaltung unseres geistigen Lebens setzt das Hindurchgehen durch die Renaissancebildung voraus. Schon die Reformation ist ohne sie undenkbar, noch weniger die nachfolgende Entwicklung des wissenschaftlichen Geistes...

Tudi slovenska reformacija je bil nekaj čolnič, o katerem bi rekel Prešern: „Z Bogom zročimo ga valovom, ni se navadil poprej breznov se skal ogibat...“ Zato ga je nesel seboj tok časa, in vidimo ravno mnogo sile v naših možeh te dobe, da ga ni nesel bolj. Kako je z narodnim duhom in narodnim jezikom v slovenskem šolstvu v današnji dobi, ko živimo svoje narodno življenje? Zavedna narodnost je šele delo 18. stoletja in koliko je nam prinesla ona narodnega v šolo, ko smo bili vendar že narod s svojo preteklostjo, katere začetek je ležal prav v reformaciji? Reformacija se ni mogla opirati niti na zgodovino niti na kulturo: prvega ni iskala, drugega ni našla. Zato se je spustila v splošni tok časa, kakor so to storili i duševni voditelji večjih narodov. Zato se v tem oziru pridružujem onemu mnenju dr. Prijatelja, da je bilo to tako potrebno za višjo izobrazbo, vendar isti princip ne sprejemam za danes, dasi je še vedno v veljavi. Resnica pa je, da je to postalo usodno za slovensko reformacijo, kajti s tem je bil onemogočen pristop do višje izobrazbe nižjim vrstam in na pomanjkanju slovenskih delavcev, ki bi iz vneme do narodne stvari šli na delo, je onemogla protestantska slovenska cerkev in šola in s tem je bilo uničeno delo slovenske reformacije, ali vsaj oslABLJENO tako, da ga je mogel čas uničiti.

Kakor stoji poleg Luthra Melanchton, tako stoji poleg Trubarja Adam Bohorič. „Trubar ni sin Luthrov, učenec mu je bil“ pravi dr. Ilesič, isto moramo reči o Adamu Bohoriču glede Melanchtona. Luthru se je šlo pred vsem za nižje narodno šolstvo, kajti sila reformacije, kot sila evangelija je ležala v ljudstvu. Isto je hotel s svojimi šolami doseči Trubar. Višje šolstvo

¹ Gl. Paulsen: Das deutsche Bildungswesen in seiner gesch. Entwicklung. Teubner. Lipsko 1906. str. 56.

je bilo takrat v rokah humanistov in pridobil ga je protestantizmu Melanchton. Melanchtonov učenec je bil Adam Bohorič. „Ko je Melanchton l. 1560. umrl, ni bilo niti ene univerze, niti ene javne šole, da bi tam ne bilo njegovega učenca. (Drtina) „Ljubljanska protestantska gimnazija je bila bogata na učencih Melanchtonovih, in Bohorič je bil eden prvih.¹ Da, zdi se mi, da je imel z Melanchtonom celo zelo mnogo duševnega sorodnega. Označuje ga ona mehkost in potrpežljivost, pedagoška ljubeznivost in dobrot. Ali je bil to morda oni mehki slovenski karakter, ki se umakne rad odločnejšemu tujcu? Da je bil odločnejši in da ni v njem ležalo toliko melanchtonskega, mogoče bi mu bilo slovensko šolstvo danes dolžno večje zahvale.

Adam Bohorič je bil Ungnadov podložnik in je najbrže prišel s pomočjo vplivnega Ungnada v Wittenberg, kjer je postal l. 1546. magister. Od l. 1551. je imel privatno šolo za plemiče v Krškem, l. 1566. je postal ravnatelj stanovske šole v Ljubljani, o čemer pozneje.

Šola v Krškem odgovarja onemu Melanchtonovemu pensijonatu (schola privata), ki jo je imel Melanchton za posebne gojence in je odgovarjala srednjeveškimi pedagogijem, t. j. nekaka priprava za univerzo za one, ki se niso prej dovolj naučili latinščine, eventualno tudi za študente na univerzi. V Krškem je torej Bohorič pripravljaj — zaradi pomanjkanja nižjega in srednjega šolstva na Kranjskem sinove plemenitašev, da so mogli potem oditi na univerze izven domovine. Skratka poznamo li Melanchtona, poznamo Bohoriča. Bohorič ni pisal posebnih razprav o vzgoji, nedvomno pa je o tem imel jasne pojme po svojem učitelju in prakse mu ni manjkalo. Imamo od njega vendar dvoje važnih šolskih knjig tedanje dobe. „Elementale Labacense“ v latinskem, nemškem in slovenskem jeziku in „Articae horulae“ (prva slovenska slovnica izšla l. 1584. obenem s slovensko biblijo.) Poleg tega je omeniti izven šole njegovo delo pri pesmaricah,² (bil je glasbeno zelo nadarjen), in pri bibliji. Bohorič je bil kot zvest učenec svojega učitelja pred vsem humanist in pedagog in kot tak je ostal v službi slovenske reformacije. Vendar mu ni ušla izpred oči potreba narodnega jezika tudi na višji šoli. Ko pa je videl pred seboj rasti veliko delo „slovensko biblijo“, takrat je videl, da je ta jezik živa sila tembolj, ker je imel pri svojih studijah na Nemškem priliko srečati tudi druge slovanske narodnosti (Lužičane, Čehe). Pod geslom: Et omnis lingua confitebitur Deo je tudi njegova slovnica odprla nov zaklad slovenskega jezika. S ponosom govori, da je Slovenec, našteva razne slovanske narode, katerih ime „Slavi“, izvaja iz slava (= gloria) in stoji tako kot prvi slovničar v začetku slovenskega slovstva.

Druge učitelje, deloma domačine, deloma tujce, ki so delovali na ljubljanski protestantski šoli, bomo omenili pozneje.

¹ O Bohoriču nimamo nobenega obširnega spisa v slovenščini.

² Dr. Jos. Čerin. Pesmi slovenskih protestantskih pesmaric itd. Trubarjev zbornik. 126. i. sl. Ljubljana 1908.

(CBL !!)

Skratka lahko rečemo: reformacija je izhajala iz ljudstva in ljudskosti (humanitete) ter je bila namenjena ljudstvu in humaniteti. Z reformatorjem je bil združen vzgojitelj učitelj, v cerkvi in šoli. Mnogi reformatorji so bili preprosti, neučeni ljudje, toda zadostovalo je njim in ljudstvu branje in pisanje. V začetku je reformacija stala celo na stališču, da je znanje latinščine, grščine itd. ter branje starih klasikov odveč, da celo greh za pravega kristjana, pozneje sprejme dedščino renesanse deloma pod pritiskom razmer, deloma si jo obrne v svoj prid, „kajti“, pravi Melanchton, „kaka slast je govoriti brez tolmača s sinom Božjim, z apostoli, z evangelisti in s sv. Pavlom!“ — Ko pa se je začel boj pod naslovom „Cuius regio illius religio“, se je reklo tudi: čegar cerkev, tega šola ali z drugimi besedami: iz „saeminaria ecclesiae“ so nastale „instrumenta dominationis“.¹

Toda izvršeno je bilo veliko delo velike kipeče dobe, boji niso bili zaman, seme je bilo položeno, da uživajo plodove bodoči rodovi. Slovenska reformacija je stopila na pot osvobojenja človeka in osamosvojenje naroda. To je morala doseči vzgoja, ki je bila v svoji podlagi, v narodni šoli, reformatorska in slovenska. V kolikor je višji kulturni boj stopil na drugo smer, da bi dosegel isti namen, moramo razločevati med reformacijo v nje prvotnem pomenu, med nameni reformatorjev in pedagogov ter med silo časa, ki je s svojimi nazori in nameni zidala in — tudi podrla.

O vzgojnem pomenu reformacije dobro govori Paulsen,² ko povdarja pomen tiska in čitanja te dobe. Ihre nächste Wirkung ist: sie haben Unterricht und Gedankenmitteilung von der persönlichen Gegenwart losgelöst, sie haben damit zugleich die Bildung von den Banden der Schule und der Kirche, überhaupt von den Autoritäten frei gemacht, und dem Individualismus die Tore aufgetan. Die gesamte Entwicklung der Neuzeit wäre ohne diese Voraussetzung undenkbar. Im Mittelalter war alles Lehren und Lernen im Grunde nur möglich an den approbierten Stellen und in den approbierten Formen; Schulen und Universitäten unterstanden der Kontrolle der Autoritäten, des Geltenden, zuletzt der Kirche; die Unterdrückung des mißliebigen Neuen vollzog sich sicher durch die Unterdrückung seines Trägers. Mit dem Buchdruck löste sich das Wort von der Person, der gedruckte Gedanke hat eine Art Ubiquität; frei von Schranken von Zeit und Raum wird er unfaßbar und ununterdrückbar. Hätte Luther nur in seinem Hörsaal in Wittenberg wirken können, dann wäre seine Revolution so leicht gedämpft worden, wie manche frühere; hätte die Reformation auf den Universitäten sich erst durchsetzen müssen, sie wäre nie aufgekommen. Nun folgen die gedruckten Blätter durch alle Lande und zündeten an tausend Orten zugleich. So hat die Presse an allen nachfolgenden großen Bewegungen bis auf diesen Tag

¹ Drtina: Děj. paedagogiky. 263.

² Gl. Paulsen: Das deutsche Bildungswesen in seiner gesch. Entwicklung. Lipsko 1906. Str. 57.

die Bahn gebrochen. Alle Versuche, das gedruckte Wort einzufangen und zu dämpfen (die Anfänge der Zensur sind ebenso alt als die Anfänge des Buchdrucks) haben sich immer als wirkungslos erwiesen. Mann wird nicht irregehen, wenn man annimmt, daß die erstaunliche geistige Beweglichkeit, die für die europäische Völkerwelt in der Neuzeit so charakteristisch ist, mit der Entwicklung des Druckwesens im innigsten Zusammenhang steht. Auch die innere Beweglichkeit der Gesellschaft, die Auflockerung der ständischen Ordnungen hängt damit zusammen; das belehrende Buch und die erregende Flugschrift finden ihren Weg auch in die Tiefen und Einsamkeiten, wohin die Wirkung der Schule nicht dringt.

V vsem moramo pripoznati opravičenost teh besedi tudi glede naših razmer. Reformator in humanist sta stala pri delu za vzgojo ljudstva, kar ni mogla doseči šola, mogla je doseči knjiga. A kdo je kdaj z večjo vnemo in gorečnostjo pošiljal med narod knjige, kakor naši protestantje? Njih beseda, njih knjiga, njih šola, govore nam dovolj v smislu za vzgojo in v tem je bil ravno položen „vogelni kamen slovenske kulture“. To je bilo delo naših reformatorjev in pedagogov.

IV.

Protestantsko šolstvo.

Slovensko protestantsko šolstvo se je moglo razviti šele po izidu prve slovenske protestantske knjige, kajti kako naj bi se učilo slovensko brez slovenske knjige in, čemu bi se učilo, če ni knjig. Protestantsko šolstvo, kot plod slovenske reformacije, se je razvilo torej šele po l. 1550. Do tega časa deluje reformacija le z živo besedo, s pridigo, pripravlja in združuje na vseh koncih slovenske zemlje nove sile, ki bodo stopile v boj velikega kulturnega preobrata. Središče je Ljubljana, kjer raste boj od dne do dne, in zmaguje nova cerkev nad staro, in k njej se pridružujejo mesta. Je to navaden pojav v zgodovini človeštva, da gredo mesta prva s kulturnim tokom. Vidimo pa v tem tudi ono zmagujočo silo, ki se je bila zbrala koncem prejšnjega stoletja v mestih ter že tuintam peljala k boju med duhovščino in mestnimi očeti ravno zaradi šole.

Zato vidimo posebno v mestih najprej nastati protestantske slovenske šole, dočim je bila ustanovitev na deželi prepuščena slučaju. Vendar si moramo misliti, da je budila slovenska knjiga zanimanje, ter je bilo tedaj, kakor i v bodočih dobah mnogo samoukov, ki so širili znanje pisanja in čitanja med ljudstvo.

Organizacija slovenskega protestantskega šolstva po „vsej slovenski cerkvi“ se je ustanovila šele po l. 1560. z zgoraj navedeno Trubarjevo „Cerkveno ordningo ali Naredbo“, ki je prirojena našim razmeram, ter se je naslanjala naravno na „Württembergische Schulordnung“ z l. 1559., ki je bila

po Paulsenovih besedah, ena najvažnejših in najbolj razširjenih v XVI. šol.¹ Tem naravnejše je, da se je nanjo naslanjalo vse naše protestantsko šolstvo, ko je bila ravno Tibinga zibelka slov. slovstva in je tibinška univerza odgojila večino naših mož tedanje dobe, in je imela slov. prot. cerkev v nadvojvodi Krištofu stalnega podpornika. Kake boje pa je imel Trubar prestati prav pri izdajanju „Cerkvene Naredbe“ pripoveduje nam Dimitz.² Doma je duhovščina proti zmagujočemu protestantizmu napela skrajne sile, in v Nemčiji se je že oglašala znova „rabies theologorum“, ki ni prizanesla tudi preprostemu slovenskemu reformatorju ter je pri njem iskala krivoverstva, češ da ni v njegovi knjigi čiste angsburške konfesije. Toda Trubar je šel preko teh ovir na delo in je s svojim bivanjem v domovini položil temelj organiziranemu slovenskemu šolstvu, kajti že l. 1563. imamo v Ljubljani deželno stanovsko šolo (Landsschaftschule) in z istim časom se začne tudi ustanavljanje nižjih šol po mestih.

Stanovska gimnazija je torej plod slov. reformacije oz. slov. protestantske cerkve in je nastala pod vplivom onih nazorov, ki so polnili čas po l. 1550. Bilo je to nekako dete protestantskega nemškega šolstva in ga moremo razumeti le, ako poznamo sočasno šolstvo Nemčije.

O kompromisu med reformacijo in humanizmom smo že zgoraj govorili. Izvršil ga je Melancton, praeceptor (t. j. učitelj) Germaniae. Melancton pa je tudi organizator nemškega šolstva in mu je določil pot za dolgo dobo.

O vzgojnem idealu renesanse smo zgoraj govorili. Človek prve renesanse je bil kakor mladenič, ki stopi z negotovim korakom v življenje: ni verjel sam sebi in svoji sili, zato se je opiral na staro umetnost: Iz hrepenjenja približati se staremu človeku, je sprejel človek renesanse njegov jezik in njegovo knjigo. Toda ne njegovo šolo. Ideal stare šole ni bila učenost, ampak razvoj duševnih in telesnih zmožnostij, kar se je doseglo s petjem in godbo, s poznanjem istomerja in raznimi telesnimi vajami. Grška šola je hotela pač vzgojiti celega človeka, Grka, po svojem idealu: koloteagathia: dobrega po duši (dobrega razumnega državljana) in lepega po telesu (branitelja domovine). Res so šli Rimljani k Grkom v šolo, res so jih s početka le posnemali, toda so skušali stati čimprej samostojno poleg njih. Šele ob propadu starega sveta je nastala ona aleksandrijska šola učenjakov, ki pa ni bila zmožna več dati narodu mož, ki bi stopili na pota novega življenja. Ali ne morda ravno zato, ker je bil cel pogled obrnjen v preteklost in ni nihče iskal potij v bodočnost.³ In to šolo je obnovila renesansa. Primerno

¹ Gl. Paulsen : *Gesch. d. gelehrten Unterrichts*, str. 301 in 302. Opomba : *Die Schulordnung, eine der wichtigsten und am meisten nachgebildeten*, bei Vorbaum I. 68 — 165.

² Dimitz : *Gesch. Krains*. II. Teil. 274—275.

³ Gl. Quick : *Vychovatelští reformátoři*, str. 11.

govori Quick o tej šoli: Ta ideal (namreč renesančne šole) je bolj učil ceniti učenega moža, nego moža čina . . .

Na sklonu rimskega cesarstva vidimo posebno v Italiji, kako se spoštuje učenega moža, a to je kmalu prešlo. Šele v dobi renesanse se je zasvetil zopet ta ideal v celem žaru, pokazalo se je, kakor da je on to, kar bi moral vsak biti. Tako so renesančni učenjaki vkljub občudovanju napram staroveškim narodom, dvignili ideal, ki bi ga bili oni narodi iz srca zaničevali. Učiteljstvo je rado sprejelo ta ideal, in šole so bile od tega časa mesta učenosti ne pa mesta „kjer se razvijajo zmožnosti . . .“ „Izobražen človek te dobe je pomenilo: klasični učenjak“.

Prvi humanisti so bili pesniki, umetniki, ljudje ki jih je oživiljal polet renesanse; kmalu so se jim pridružili učenjaki; ljudje, ki jim ni toliko nadarjenost kakor pridnost pripomogla stopiti na pot starih umetnikov. Da, te vrste ljudje so se smatrali kmalu vzvišene nad vse, kajti znali so posnemati vse, kar so se dobro naučili, umetnikom začetka renesance je dala antika le impulz k novim samostojnim delom, ko so postali pesniki učenjaki, je originalnost izginila in glavna stvar je bila posnemanje (imitatio). Zato pa je bilo treba mnogo pridnosti in študija. Tako je teža starih klasikov kmalu nekako zadušila oni polet, ki se je pojavil v renesansi. Upodablajoča umetnost se je lahko bolj prosto razvila, ker ni bila vezana na jezik, drugače je bilo s poezijo. Še slabše je bilo, ko je versko gibanje dobilo vpliv na humanistično pesnikovanje. Oba svetova, ki sta se bila ravnokar ločila, sta si se zopet bližala. Poezija v tem času že ni bila več delo čustva, ampak volje, učenosti, zato ji je dalo vsebino, čustveno globlje, versko gibanje, renesansa pa je reformaciji dala obliko, vzela ji je mnogo narodnega in demokratičnega značaja ter ji ponudila svojo slavno latinsko obliko. Ta dva svetova, kakor smo rekli, sta se spojila v Melanchtonu. Prvi humanisti niso bili protiverski, niti proticerkveni, pač pa so bili proti srednjeveški vedi in šoli. Pozneje pa so se pokazali med njimi bolj svobodomiselni elementi. Razločevati moramo sploh med pesniki in učenjaki, med umetnostjo in vedo. Imamo tu od Luderja do Frischlina vrsto ljudi, katerih tip je Hutten, ki hočejo morda nekaj več, nego samo posnemati stare. Hutten n. pr. prezira svojo akademično čast, (baccalaureat), ki ga je dosegel na univerzi, s čimer nam izraža svoje mnjenje o šoli in učenosti, l. 1515. začne s svojimi: *epistulae obscurorum virorum* boj proti starim učenjakom in boj proti Rimu.

S početka se navdušuje za Luthra, pozneje se obrne tudi od Luthra in od verskega gibanja. V njegovem krogu najdemo znanega Martiana Rufa, ki prav po voltersko trdi, da višje izobražen človek ne potrebuje boga, da pa ga potrebuje za enkrat še nižji človek. Neki potujoči učitelj te vrste je n. pr. rekel na vprašanje, če veruje v sv. Trojico: „Rajši nego goreti, bi hotel verjeti tudi v četvorico.“ Te vrste humanisti torej, ki jim duh rene-

sanse ni ostal tuj, odklanjajo kompromis z vero. Zato je njih življenje boj z razmerami: nestalno hodijo z univerze do univerze ter skušajo tuintam dobiti mecena svoji muzi. Brez konca so njih tožbe napram „barbarom“ (Nemcem), ki ne razumejo njih umetnosti. V bistvu je bilo njih življenje bohemsko in pogosto se je preveč pri njih pokazala „licentia poetica“. — Od te vrste humanistov pa moramo razločevati one učene mirne ljudi, ki jih vidimo v osebah Reuchlina, Erazma, Melanchtona. Njim je verski spor neprijeten in neljub, zato se mu radi odtegnejo, ter zidajo naprej svoje delo: predstavljajo, komentirajo in izdajajo stare pisatelje. Naravno je, da so oni obvladali čas ter mu dali smer.

Iz njih krogov so izšli številni spisi o vzgoji „nove“ dobe, oni so ustanovili in uredili šolstvo, kateremu so hoteli večni obstoj zagotoviti s tem, da so ga združili z mladimi silami nove protestantske cerkve. Da, Melanchton sam je postal prvi njen teolog. S tem je prišlo višje šolstvo zopet tja, kjer je bilo v srednjem veku. „Humanizem je stopil v službo kristjanstva namestu antike, namestu katoliške cerkve se je razvila nova protestantska cerkev.“ Nekaj časa se je še silno oglašal humanizem, teologi so dokazovali, da brez znanja starih jezikov celo zveličanja ni mogoče doseči, dokler končno ni ogenj renesanse v humanizmu popolnoma ugasnil in protestantska cerkev ga je sprejela kot dedščino prejšnjih časov ter ga porabila v svojo službo. „Nič boljšega za večno življenje bolj potrebnega in Bogu bolj dopadljivega si ne moremo misliti, nego studij ved in umetnosti,“ je pisal grof Eberhard v Tibingi l. 1477., ko je zval na novo ustanovljeno univerzo svoje znanke. Tako se je razvijal in utrjeval oni stavek, ki ga je potem Sturm izrazil z besedami: *Propositum a nobis est, sapientem atque eloquentem pietatem finem esse studiorum*. „Te besede so v gotovem smislu sploh geslo vzgojnih teorij konfesionalnega humanizma“ (Drtina). Cilj vzgoje je torej pobožnost, ki jo omogočujeta modrost in zgovornost, ali boljše: poznanje starih jezikov in spisov ter zmožnost, v teh jezikih govoriti in pisati (*lingua latina pura atque ornata*). Sploh cilj teh šol v XVI. stol. je mogoče izraziti z besedami: *pietas, liuguae artes*, t. j. pobožnost (duh) jezik (oblika) umetnost (vsebina). Ta ideal ni Sturm skušal samo doseči na svoji osem- pozneje desetrazredni šoli v Strassburgu, ampak je postal ideal vsega tedanjega protestantskega in pozneje katoliškega jezuitskega šolstva in se je držal do začetka XIX. veka in zadnje boje proti njemu čutimo še v XX. modernem stoletju.

Književna poročila.

O c e n e.

Mineralogija in geologija za velike gimnazije. Spisal Dr. Leopold Poljanec, c. kr. profesor v Mariboru, 115 slik in 1 geološki zemljevid avstro-ogrške monarhije. Velja trdo vezana 2 K 80 v. V Celovcu 1909. Založila in natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Jako lepo učno knjigo je podaril g. pisatelj učeči se slovenski srednješolski mladini! Trud, ki mu ga je knjiga prizadela, je bil velik, a rešil je pisatelj svojo nalogo častno in z veliko spretnostjo. Moral je orati v obilni meri še celino in obdelavati rodo zemljo. Slovenska književnost v mineralogiji in geologiji je še precej skromna. Prof. Erjavec je preložil Fölleckerjevo mineralogijo, ki jo je izdala l. 1867. Matica Slovenska; potem je spisal leta 1883. mineralogijo za nižje razrede gimnazij, in prof. Ferd. Seidl v Gorici je v 2 močnih delih popisal in razložil geološke razmere Kamniških ali Savinjskih Alp. Ta zadnja knjiga je seveda krasno delo (založnik Slov. Matica v Ljubljani l. 1907. in 1908.), v katerem je pisatelj z občudovanja vredno natančnostjo in geološko znanostjo razkladal stratigrafijo in geotektoniko imenovane alpske skupine. Erjavčeva mineralogija pa ni mogla gospodu pisatelju zadostovati, ker je pisana le za spodnje gimnazijske razrede, profesor Seidl-ova geologija Kamniških Alp — dasi tako krasna knjiga — pa tudi ne vseskozi, ker ne obravnava vseh geoloških panog, ki morajo biti zastopane v šolski knjigi geologije. Pisatelj je torej v resnici moral v večem obsegu orati še celino.

Tvarina je strokovnjaku najmanjša skrb, a jezik, ta dela težave. Koliko je v knjigi popolnoma novih izrazov in novih stavčnih konstrukcij, kakor jih zahteva predmet; saj je znano, da ima vsaka stroka „svoj jezik“. In priznati se mora, da je stvarjal in koval pisatelj termine in sestavljal stroki prikladne stavke z veliko spretnostjo in srečo.

Mineraloška in geološka snov v knjigi ni ločena, ampak je v tesni medsebojni zvezi, le kjer se ni dalo drugače, (morfologija, geološki obris avstro-ogrške monarhije) je obravnaval pisatelj mineraloško in geološko stvarino vsako zase brez ozira na kakšno zvezo obeh strok. Inače pa začne skoraj vseskozi z razlaganjem kakšne geološke snovi, potem pa sledijo nauki iz mineralogije, kolikor se jih da izvajati iz dotične geološke stvarine n. pr. str. 24 § 11 „Ognjeniki (geologija), str. 29 § 12 „Bistvene zmesnine o prvotninah“ (mineralogija). Združitev mineralogije z geologijo, kakor jo je izvedel pisatelj v svoji knjigi, nas nekako spominja na Junge-jevo metodo. Nam je znana še ena šolska knjiga, kjer sta mineralogija in geologija slično združeni, kakor v Dr. Poljančevi knjigi, to je Dr. R. Scharizer-jeva „Lehrbuch der Mineralogie und Geologie für die oberen Klassen der österr. Gymnasien, Wien, Tempský 1894.“

Dr. Poljančeva „Mineralogija in geologija“ je na najnovejšem stališču mineraloške in geološke vede; najnovejši je tudi način, kako pisatelj obdeluje odbrano stvarino. Pri obravnavanju posamnih rudnin in kamenin dosledno razlaga njih nastanek, v mineralogiji podaja tudi mnogo rudninske kemije, ki je zelo zanimiva, pa tudi večidel ravno tako teška. Vse hvale vredno je, da se ozira pisatelj pri naštevanju nahajališč v knjigi popisanih rudnin in kamenin v prvi vrsti na nahajališča po slovenski zemlji, ker prenaša na

takšen način mineraloško in geološko vedo na domača tla. Stran 5—23 obravnava avtor kristalografijo sistematično. Kristalnih likov ne razvrsti po kristalnih osnicah, temuč po somerju ali simetriji, kar je v kristalografijski vedi in sistematiki najnovejše, če pa tudi najlože, se ne upamo trditi. Kristalografične nauke in zakone razlaga pisatelj na naravnih kristalih, ne na modelih, kar moramo pohvalno omeniti. Ker so v vsaki ne najnovejši mineralogiji še stara imena kristalnim sistemom, bi menda kazalo, da bi bil g. pisatelj novim imenom pridal v oklepju še stara, n. pr. nesomerni (triklinijski) sestav, enosomerni (monoklinijski) sestav, trosomerni (rombiški) sestav i. t. d.

Na str. 97. poda pisatelj pregled kamenin, na str. 101 pregled v knjigi opisanih rudnin. Pregleda sta bila potrebna, ker so tu v red in sistem zbrane po knjigi raztrošene kamenine in rudnine.

Slike so vseskozi dobre, mnogo je izvrstnih, na vrhuncu dovršenosti pa stoji slike kristalov, na katerih razlaga pisatelj sistematično kristalografijo (rudeče osnice!) Geološke slike so vzete največ z domačih krajev, kar približa in priljubi učencu sicer ne prelahko geološko vedo. V sliki št. 84 str. 59, kjer se razkazuje dvolomnost, bi bilo dobro, če bi se bila žarka razklanca nazaj podaljšala ter se na njenih koncih v daljavi točke, od katere prihaja v kristalu razklan žarek, blede narisala točka, ker bi to jasno kazalo, zakaj da se vidijo skoz dvolomni kristal (kristalov razkolek) predmet dvojno. Dobro bo služil tudi geološki zemljevid, ki je pridan knjigi. Večjih tiskovnih pogreškov nismo zapazili (str. 7. 1. vrsta od zgoraj „Zveplenemu“ namesto „Zveplenemu“; str. 30., 30. vrsta od spodaj „Živci“ namesto Živci; str. 55, 16. v. od zg. „Ce“ namesto Če.

Dr. Poljančeva „Mineralogija in geologija“ (potrjena za učno knjigo z odlokom c. kr. naučnega ministrstva z dne 1. oktobra 1909, št. 339. 30) je originalna knjiga in obsega obilno tvarine. Učenci se bodo iz nje mnogo naučili, zahteva pa knjiga spretnega učitelja, učitelja, kakršen je pisatelj sam. Predlo pa bi učencem, če bi učil po njej nerodnež ali ignorant.

— pr —

Geometrija za drugi razred srednjih šol. Priredil Josip Mazi, c. kr. realčni profesor v Ljubljani. 102 slike. Cena nevezani knjigi 1:30 K, vezani 1:80 K. V Ljubljani 1910. Založila Katoliška bukvarna. Natisnila Katoliška tiskarna.

Kdor je dozda še dvomil, tega more prva slika na 1. strani te knjige prepričati, da je geometrijski pouk na srednjih šolah krenil na nova pota. Slika nam predočuje zemljemerca z merskim drogom kot ilustracijo k prvemu poglavju, ki prinaša uvod v praktično geometrijo in obenem ponavljanje učne snovi prvega razreda. To je srečna misel, da se na ta novi način ponovi stara snov. Tudi so prve ure v začetku šolskega leta najbolj primerne za vaje na prostem, ko so dijaki še razvajeni od počitniške prostosti in težko prenašajo mirno sedenje v šolski sobi. Seveda je potrebno, da ravnateljstva nabavijo vsa potrebna orodja: Ohmannov kotomer, merske droge in količke, merske vrvice in trake, grebljice itd.¹⁾ Sploh se mora poudarjati potreba modernih učil za geometrijski pouk.

Potem sledi v knjigi simetrija ali somernost (zrcaljenje). Od prostorske simetrije v naravi (človeško telo, rogač, jabolko, kostanjev list) preide pisa-

¹⁾ Vse oskrbi tvrdka Lenovi in Forster, Dunaj IV. Waggasse 5. Najdražji je kotomer, ki stane 36 K, ostalo orodje je cenejše.

telj na simetrijo v ravnini in razpravlja tozadevne konstrukcije ter se h koncu povrne k simetriji geometrijskih teles. Tretje poglavje razpravlja o kotih ob sekajočih se premicah, ob vzporednih premicah, z vzporednimi in pravokotnimi kraki — risanje pravokotnic s trikotnikom in ravnilom! — in končno o naklonskih kotih v prostoru.

V četrtem poglavju se preučujejo najprej lastnosti trikotnikovih stranic in kotov; potem sledi načrtavanje in skladnost trikotnikov. Merjevec hoče narisati črtež zakoličenega trikotnika in premišluje, koliko sestavin (stranic in kotov) potrebuje v ta namen. Tako dobi štiri načrtovalne naloge, ki odgovarjajo štirim skladnostnim izrekom. Pisatelj začenja s tremi stranicami kot z najložjo nalogo in konča z najtežjo: dve stranici in kot, ki leži eni teh stranic nasproti. V petem poglavju — Četverokotnik. Središčna simetrija — je novo pregibanje kvadrata ali pravokotnika (iz paličic) v romb in romboid. VI. Mnogokotnik. Pravilna prizma in piramida. Za učenca mikavni so okraski sestavljeni iz pravilnih mnogokotnikov. VII. Valj. Krog. Stožec. Krogla. Kaže se, kako se dobijo valj, stožec in krogla z vrtenjem dotičnih ravninskih likov. Pri krogu se razpravljajo obodni koti, vrtani in očrtani četverokotniki, lega raznosrediščnih krogov v ravnini. Zadnje (VIII.) poglavje ima nekaj splošnih navodil za načrtovalne naloge.

To je vsebina učne knjige. Po številu strani (66) bi se utegnila knjiga videti preobširna, toda skoro polovica prostora odpade na lepe slike in na zanimive vaje (170 vaj!).

Metodične vrline pisatelja so jasno podavanje snovi, neprisiljen slog, prepričevanje z dejanji namesto z dokazi, navajanje k praktičnemu risanju in načrtovanju, gojenje funkcionalnega mišljenja z izpreminjanjem geometrijskih likov in njih sestavin. Primerna vprašanja silijo učenca k premišljevanju in ponavljanju. Rad priznam, da sem se marsičesa naučil pri čitanju te drobne knjižice. Terminologija upošteva poleg čistoslovenskih tudi internacionalne izraze: simetrija, simetrala, sektor, segment, ekvator, meridian i. t. d. Pretiran purizem v znanstveni terminologiji ni umesten. Izrazi, ki so že v narodu v rabi, in taki, ki so učencu začetniku razumljivejši, kakor izsek, odsek, se naj rabijo. Splošno pa bi bilo dobro, da se zedinimo za internacionalno terminologijo in si tako olajšamo umevanje tuje-narodne literature.

Tisk je razločen, oprema knjige splošno zadovoljiva, lepša kakor pri nemških knjigah, ki sem jih videl. Temu primerno je tudi cena nekaj večja. Motečih tiskovnih napak nisem našel. Ako je še kje kaj pomanjkljivega, se lahko popravi, ko dobi knjiga zasluženno ministrsko odobrenje in izide definitivna izdaja. Upajmo, da bo to kmalu, da se knjiga še lahko v tem šolskem letu rabi!

Fran Vajda.

Merstvo v vsakdanjem življenju. S posebnim ozirom na ponavljalne šole sestavil in s podobami pojasnil Dragotin Humek, strokovni učitelj v Krškem. Cena 1 K 40 v. Krško 1910. Izdalo in založilo „Pedagoško društvo“ v Krškem. Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Str. 82, tab. XLIV, podob 173, obkončne sličice 3. To je knjiga, ki se ji pozna na prvi pogled, da je sad večletnega študiranja in praktičnega preizkuševanja. In obojega je bilo treba v obilni meri, da je bilo gospodu pisatelju mogoče, dovršiti delo, ki je slovenski pedagoški literaturi na veliko čast. A to ne toliko zaraditega,

ker je ono prvo svoje vrste, temveč še veliko bolj zaraditega, ker hrani v sebi samo kleno zrnje. Gospod pisatelj imenuje svoje „Merstvo“ delce. Le ne toliko skromnosti, kjer je ni treba! „Merstvo“ je delo, ob katerem se bodo učili in zabavali učitelji, učenci in tudi — dom. Ne motimo se povsem, ako trdimo, da je bil dom gospodu pisatelju še posebno pri srcu. Da, smelo trdimo, da le misel na dom in šolo mu je dajala moč, da je vztrajal ob zanimivem, a trudapolnem delu vedno svež in nikjer dolgočasen. Svetovali bi gospodom pisateljem računic, da bi se seznanili s prvim delom Humekovega „Merstva“. Da, tako se uvede človeka v umevanje različnih mer in v izpoznanje, da tvori tudi „Merstvo“ v resnem življenju precejšen kos vsakdanjega kruha! Šele ob prvem delu Humekovega „Merstva“ izpozna misleč človek, kako suhoparen je „Dodatek“ v dosedanjih naših računicah. Smo mnenja, da bo treba ta dodatek zamenjati povsem s prvim delom Humekovega „Merstva“, ako bomo hoteli, da se bodo naši učenci navadili misliti iz življenja za življenje in ne drdrati samo suhoparnih pravil, ki postanejo nezvesti otrokom že v šoli, ako jim ne priskoči učitelj na pomoč. Kamoli, da bi znali učenci s pomočjo priučenih pravil računati iz življenja za življenje! Ko seznani gospod pisatelj človeka z različnimi merami, (in to zanimivo in jasno v besedi in sliki) pa mu poda lepo vrsto „Slučajev iz življenja“. Že naslov sam vzmika človeka. Kako suhoparno zveni temu nasproti „Naloge“! Ta in oni bode morda mnenja, da je podal gospod pisatelj premalo „slučajev“. Nam se zdi, da je storil to namenoma. In tako je prav! Pokazati je treba samo smer poti, potem pa — misli sam. Sploh pa se opaža v vsem „Merstvu“, da polaga gospod pisatelj na pravilno vadbo mišljenja kar največ pozornosti. To nam ugaja v „Merstvu“ še posebno! Da, mislece nam je treba vzgojiti in ne mašine, ki delajo samo po — pravilih. Ob koncu prvega dela je dodal gospod pisatelj „Razmerje navadnejših mer“ in pa „Razmerje stare in nove mere“. Koristno in potrebno, posebno z ozirom na — dom! — Lep je prvi del, a nam ugaja drugi del močneje; zakaj nudi nam nekaj čisto novega, a za življenje silno koristnega. Kaj takega nam dosedaj še ni nudila nobena „računica“, nobena „geometrija“. Drugi del bo učiteljstvu kaj dobro došel tudi za zemljepisje, in če se domislimo še risanja, trdimo smelo, da se je posrečilo zadeti gospodu pisatelju z „Merstvom“: „Drei Fliegen auf einen Schlag!“ — In to, dragi, velja nekaj! Drugi del hrani poleg drugih vrlin tudi krasen nauk, da je red potreben v vsakem oziru in da se mora redu ukloniti rad ali nerad vsak člen človeške družbe. Drugi del bode (pametno obravnavan) udušil marsikatero tožbo in marsikateri strah pred komisijami, barvanimi palicami in merilnimi instrumenti. Tretji del „Merstva“ se nam zdi za ponavljalne šole precej težak. Trdimo pa, da kdor bode predelal prvi in drugi del temeljito, in sicer ne med štirimi stenami, temveč pod milim nebom, ta bo predelal tudi tretji del „Merstva“ z lahkočo. Gospod pisatelj te uvede tako v umevanje načrtov in te vodi od rokodelca do rokodelca toliko časa, da si ob premišljenih troških sezidaš krasen dom, ki ga moraš vzljubiti, in ki ga ne zamenjaš niti za zlata bogato Ameriko. In to je prekrasna poteza v Humekovem „Merstvu“. A začutil jo bo samo oni, ki se bo Humekovega dela oklenil s tako ljubeznijo, s kakršno ga je pisal on. V svojem „Merstvu“ je podal gospod pisatelj tudi lep kos zdravstva in gospodarstva, kar zveni tako lepo v „Važnih stavbnih pravilih“ in izzveni še lepše v žalostnem, a res-

ničnem akordu — „Dostavek“. Z ozirom na vse te vrline, ki jih nudi Hume-kovo „Merstvo“, ga ne moremo priporočiti dovolj toplo šoli in domu. Skrb slovenskega učiteljstva pa bodi, da se razširi „Merstvo“ tudi med ljudstvo. Saj je pisano tako poljudno in pojasnjeno s slikami tako markantno, da se človeku zdi, da lahko kar — prijema. In to je edino pravi ton, v kakršnem bi se naj pisale vse knjige, ki so namenjene šoli in domu. Mi gospodu pisatelju samo čestitamo. Ker ga poznamo z ozirom na njegove zmožnosti, smo pričakovali od njega veliko, a on nam je dal še — več. Želimo samo, da bi nam pokazal nova pota še na kakem drugem predmetu. Uverjeni smo, da bo storil on to tudi z veseljem, ko bo uvidel, da sta ga v „Merstvu“ razumela šola in dom. Končno bi ne bilo prav, ako bi ne pohvalili tudi „Učiteljske tiskarne“ v Ljubljani. Zopet je pokazala, da je kos lepi opremi, obliki, tisku in slikam. Toplo jo priporočamo vsakemu, kdor hoče podati javnosti kaj ličnega in jasnega. J. P.

Zgodovinske učne slike za višjo stopnjo ljudskih šol. Priredil Fran Marolt. (Ljubljana 1910. Učit. tiskarna. — Cena 2 K.)

Mislim izpregovoriti o knjižici popolnoma svobodno besedo. Marolt pravi v predgovoru: „Nekatere učne slike so zasnovane namenoma na širši podlagi, da se učitelj na učivo temeljito pripravi.“ Čital sem predgovor za tem, ko sem pregledal knjigo, in čudno se mi je zazdelo. Če bi ne bilo A. Splošnega dela in C. Učnega poizkusa, bi namreč človek mislil, da je namenjena knjiga bolj za roko učenca kot za učiteljevo. Saj menda le g. Marolt nima tako malega mišljenja o slovenskem učiteljstvu, da mu je treba nuditi vseh teh XXVIII. učnih slik od strani 5—126 še kot učno snov v posebni knjižici! Jaz sem nasprotnega mnenja! Vzlic temu, da „je zbiranje zgodovinskega učiva ravno najbolj zamudno“, nam pa ne „manjka v ta namen čestokrat primernih knjig“, če hočemo snov dobiti. In da si bo znal učitelj, ki je kdaj studiral didaktiko, tudi sam napraviti osnovo, o tem naj bo g. Marolt prepričan.

O snovi sami? Kdo ne pozna zgodovinskih spisov v „Schreiner-Hubadovi III. Citanki“ in onih v „Schreinerjevi IV. Citanki“. G. Marolt pa se drži snovi, kakor so jo nudila stara Berila (Babenberžani, Rudolf Habsburški) — če bi se hotel oprijeti novega boljšega, bi še menda odpadla nelogika, ki nas je bodla že v III. Berilu v oči, da bi se moral Otokar II. „odpovedati deželam, ki si jih je nepostavno prilastil“, ko zgoraj pravi, da si „je pridobil tudi Koroško in kos Furlanije“. (Tretje berilo je še bolj jasno v nelogiki in pravi: „Ko je umrl l. 1269. koroški vojvoda Ulrik Sponhajmski, zapusti svojo deželo sorodniku Otakarju.“) Torej nikar preveč hiperlojalnosti, ampak več resnice v zgodovino. Prav tako bi mislil, da bi ne bil nikak greh, če bi se omenilo, da je zlagal V. Vodnik ne le „navdušujoče pesmi za brambovce“, ampak tudi „Ilirijo oživljeno“; mislim, da bi tudi tu ne trpela toliko lojalnost in patriotizem kakor trpi resnica pri tem, da se jo zakriva.

Popolnoma prav trdi g. Marolt, „naj se učenci pri obravnavi primer-nega čtiva seznanjajo tudi s slavnimi Slovenci“. Po njem so slavni Slovenci le F. Erjavec, A. M. Slomšek, Jurij baron Vega in V. Vodnik — saj ne rečem, da bi jih morali poznati učenci celo kopico, ampak mislim, da imamo še slavnnejših kot je A. M. Slomšek, ki pa ga tudi spoštujem in čislam. In pa zgodovinskih dob, ne samo dogodkov rabimo — kulturne zgodovine, ne samo ose b! Pa nič se ne bojmo govoriti o naši

slovenski kulturni zgodovini. Tudi naši kmečki upori imajo mesta v nji, pa naši luteranci, pa stara pravda! In rekel sem že, da mora v naši kulturni zgodovini biti tudi oživiljena Ilirija, in ne samo „brezmejno slavohlepni Napoleon“. In pa mislim, da bi tudi ne bilo stvari na kvar, če bi se pisale knjige res za slovensko ljudsko šolo še v drugem oziru. Nisem ozkosrčen in zato mi nikdar niso po volji stavki: „L. 1856. je cesar potoval po Štajerskem in Koroškem ter prišel, potujoč na Laško, tudi v Ljubljano“ (v knjižici razprto tiskano) in „V ti vojski (l. 1866.) so bili tudi slovenski polki, torej tudi naš domači polk št. 17, ki se je tedaj imenoval Hohenlohe“. Niso mi po volji take lokalno patrijotične izjave za slovensko šolo, ker zgodovina mora biti narodna v šoli na višji stopnji, povestice in dogodki iz lokalne zgodovine spadajo na srednjo stopnjo; knjiga pa je itak namenjena slovenskemu učitelstvu; saj pravi g. Marolt: „Da ustrežem tudi tovarišem sosednjih dežel uvrstil sem po dve učni sliki s specijalnim zgodovinskim učivom za Štajersko, Koroško in Primorsko“. In Štajerci smo dobili Celjske grofe, ki jih morajo kot obsežne kranjske posestnike obravnavati tudi na Kranjskem, in Turke pred Radgono, ki imajo specifično štajerski značaj le zato, ker so bili pred Radgono. — Primorci so dobili tudi splošno avstrijsko črtico: „Trst se vda Habsburžanom“, Korošci pa splošno slovensko „Gospodstvo polje.“ —

Pod C. Učni poizkus obravnava A. Rapè Andreja Turjaškega, pod Č. Spisna vaja isti uporabo zgodovinske snovi: Turki pred Dunajem. V te odstavke kakor tudi v A. Splošni del (metodo obravnave) se ne spuščam, ker se mi zdi, da sem čital v tem oziru že tudi boljše slovenske knjige.

Nisem mislil pisati ocene in je tudi nisem; samo par besed sem izpregovoril, ker so se mi zdele potrebne, da odpravim napačno mnenje, ki ga imajo nekateri učitelji o svojih kolegih, češ da jih morajo doktrinarno in profesorsko poučevati na poseben način. In če se ne motim, mi nudi ta že omenjeni čitanki v svojih 40+50 zgodovinskih sestavkih več snovi kot „Učne slike“. Zato bo boljše, če se poglobimo v že dobro pridobljeno, kakor ustvarjamo slabše novo!

To je moja svobodna beseda — pa brez zamere na vseh straneh, če nisem nič priporočal!

Pav. Flerè.

Die Enquete für körperliche Erziehung im k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht je poročilo o enketi, ki se je vršila na Dunaju, od 10. do 12. januarja 1910. — Poročilo izkazuje imenik udeležencev-povabljencev, obsega v II. delu referate in korreferate. Zanimiv je ta del po svoji vsebini; bilo je pet poročil poleg statističnega poročila o sedanjem stanju telesne vzgoje srednješolske mladine, ki ga je podal prof. Maks Guttmann. Pri prosti obravnavi mu je sicer očital dvorni svetnik dr. Hueppe, da je poročilo pretirano optimistično — no, nam se zdi temeljito in je za čitatelja tudi zanimivo in poučno. — V razpravo in oceno referatov in predlogov od strani referentov se ne bom spuščal, omenim naj samo po vrsti naslove in imena poročevalcev:

I. In welcher Hinsicht ist eine Verbesserung der körperlichen Ausbildung der Mittelschuljugend wünschenswert und wie könnten die Bestrebungen der Schufe durch das Elternhaus wirksam unterstützt werden?

Referent; Med. dr. Evgen Piarnecki, telovadni učitelj na IV. drž. gimnaziji, predsednikov namestnik preizkuševalne komisije za poučevanje telovadbe na srednjih šolah in učiteljskih v Levovu.

Korreferent: Josip Klenka, telovadni učitelj na drž. realki s češkim učnim jezikom v Pragi-Staromesto.

II. Entspricht der gegenwärtige Turnbetrieb an Mittelschulen den modernen Anforderungen? Ist eine Revision des bestehenden Lehrplanes für den Turnunterricht erforderlich?

Referent: Gustav Lukas, vodja telovadnega izobraževalnega tečaja in vseučiliškega telovadnega zavoda na Dunaju.

Korreferent: Profesor Anton Landsiedl, telovadni učitelj na c. kr. terezijanski akademiji na Dunaju.

III. Über die Vor- und Ausbildung der Turnlehrer für Mittelschulen. In Verbindung damit über die Revision der Prüfungsvorschrift für das Lehramt des Turnens an Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten und die eventuelle Einführung von Turninspektoren.

Referent: Jaro Pawel, profesor na dež. realni in višji gimnaziji v Badenu.

Korreferent: Josip Schantlin, telovadni učitelj na II. nemški drž. realki v Pragi-Malastran, docent na telovadnem izobraževalnem tečaju z nemškim učnim jezikom.

IV. Inwieweit könnte der Turnunterricht auch den Zwecken der militärischen Vorbildung der Mittelschüler dienen? Ist die Einführung von Schießübungen wünschenswert und durchführbar?

Referent: Otokar Piskaček, c. kr. polkovnik na Dunaju.

V. Ist die Bildung sogenannter Knabenhorte an Volks- und Bürgerschulen vom Standpunkte des Schulinteresses zu wünschen und wie sollen dieselben organisiert sein?

Referent: Dvorni svetnik dr. Karel Rieger, dež. šolski nadzornik na Dunaju.

Vsi referati bodo zanimali učitelje, ki se zanimajo sploh za telesno vzgojo mladine; saj če govorimo o telesni vzgoji, vendar ne moremo imeti pred očmi samo srednješolske mladine, ki težko tvori 15% vse. Najtemeljitejša in najzanimivejša v svoji splošnosti pa sta gotovo Klenkov pri I. temi in Riegerjev; četudi se z zadnjim ne moremo popolnoma strinjati, če nčemo biti za parado. Največ šuma pa je napravila IV. tema, kakor je znano; zato je tudi njeno bistvo in že tudi mnogi glasovi contra prišlo po časopisju v najširšo javnost.

Še zanimivejši je tretji del knjige: Verhandlungsprotokoll. Ta je sicer v izvlečku, vendar zelo zanimiv, poučen in zaradi proste in vsestranske debate zelo stvaren. Debate se je udeležilo več kot polovica vseh udeležencev in zato ni čuda, da je zapisnik še v izvlečku tako dolg.

Na koncu so še prosti predlogi.

Dolga ocena referatov in debat bi ne imela smisla, naj omenim še to, kar se je v „Popotniku“ že zadnjikrat poudarjalo, da je cena zapisniku, ki ga priporočajo šolske oblasti z ukazi, 5 K malo previsoka. P. F—è.

Razgled.

Letošnja šolska poročila.

Letno poročilo knezoškofijske privatne gimnazije v Št. Vidu nad Ljubljano. V uvodu je »Slovarček k IV., VI., XVI. in XVIII. spevu Iliade. Spisal prof. Anton Koritnik. Učnih moči je bilo 9, dijakov pa v petih razredih 210, vsi Slovenci. Odlično sposobnih je bilo 59, sposobnih 132, vobče sposobnih 5, nesposobnih 12, ponavljalni izpit se je dovolil dvema. Med dobrotniki zavoda se navaja tudi »veleslavna Kranjska hranilnica«, ki je zadnji dve leti odtegnila svojo podporo podpornim zagoram I. državne gimnazije v Ljubljani in drugih srednjih šol.

Letno poročilo c. kr. državne gimnazije v Kočevju. Učnih moči je bilo 17; od teh 2 prideljena drugim zavodom, 2 pa na dopustu (eden zaradi bolezni, eden za spisovanje neke knjige), 3 suplenti in 1 učitelj pripravljalnega razreda. Učencev je bilo 128 javnih in 2 privatista v 7 razredih ter 19 v pripravljalnem razredu. Po narodnosti je bilo javnih učencev 116 Nemcev, 10 Slovencev in 2 Hrvaia. Odlično sposobnih 18, sposobnih 86, vobče sposobnih 6, nesposobnih 12, ponavljalnih izpitov 6. — Obe nemški gimnaziji na Kranjskem skupaj (255) nimata toliko javnih učencev kakor najslabše obiskana slovenska v Novem mestu (267).

Letno poročilo c. kr. državne gimnazije v Celju. A. Višja gimnazija je imela 17 učnih moči, 301 javnega učenca, 5 privatistov in 12 učencev v pripravljalnem razredu. Slovencev je bilo 81 v gimn. razredih in 2 v pripravljalnem razredu. Odlično sposobnih dijakov je bilo 50, sposobnih 194, vobče sposobnih 5, nesposobnih 33, ponavljalnih izpitov 18, neizprašanih 6. — B. Samostojni razredi z nemškim in slovenskim učnim jezikom. V uvodu je razprava: »Čas in njegova določitev«. Sestavil prof. Jos. Kožuh. Učnih moči je bilo 9 za obvezne in 3 za neobvezne predmete. Dijakov je bilo 145, vsi Slovenci. Odlično sposobnih 21, sposobnih 89, vobče sposobnih 18, nesposobnih 12, ponavljalni izpit se je dovolil 3, 2 pa imata dodatne izpite. Pohvalno se mora omeniti, da so si učenci slovenske gimnazije pod vodstvom agilnih profesorjev ogledali Zvezno tiskarno in knjigovoznico, Postojnsko jamo, deželni muzej v Ljubljani ter papirnico in električno centralo v Radečah. Takšni poučni izleti v industrijska podjetja stanejo prireditelje mnogo truda, učencem pa so zelo koristni, ker budijo smisel za produktivno praktično delo.

Letno poročilo c. kr. državne gimnazije v Mariboru. Učnih moči je bilo 24 za obvezne, 8 za neobvezne predmete in 2 poizkusna kandidata. Dijakov je bilo 496 javnih, 2 privatista in 10 hospitantinj. Po narodnosti je bilo 288 Slovencev, 210 Nemcev; med hospitantinjami so 4 Slovenke. Število slovenskih dijakov na mariborski gimnaziji pada od leta do leta, nemških pa raste. Odlično sposobnih je bilo 71 (med njimi 5 deklic), sposobnih 354, vobče sposobnih 26, nesposobnih 36, ponavljalni izpit je dovoljen 20, dodatni izpit enemu. Med neobveznimi predmeti se naj omeni opisna geometrija.

Letno poročilo cesar Franc Jožefove gimnazije v Ptuj. V uvodu je zanimiv spis: »Das Pettauertfeld und seine Umrahmung. Von Professor Dr. A. Tangl«. Učiteljem ptujskega, mariborskega in konjiškega političnega okraja bo ta razprava dobro služila pri domovinoznanstvu. Učnih moči na zavodu je bilo 15 za obvezne in 7 za neobvezne predmete. Dijakov je bilo 178 javnih, 1 privatist in 3 privatistke ter 22 učencev v pripravljalnem razredu. Po narodnosti je bilo javnih učencev 148 Nemcev in 29 Slovencev. Odlično sposobnih 22, sposobnih 119, vobče sposobnih 18, nesposobnih 19, s ponavljalnim izpitom 4, neizprašan 1.

Izvestje c. kr. državne višje realke v Idriji. V uvodu so spisi: 1. Varovalna barva in podobnost v živalstvu. Spisal dr. S. Beuk. 2. Nekaj novih poizkusov iz fizike. Spisal J. Nardin. 3. Kristalizacija gipsa ob mikrokemični analizi. Spisal Kajetan Stranetzky. Učnih moči je bilo 14 za obvezne, 3 za neobvezne predmete in za pripravljalni razred. Učencev je bilo na realki 243, v pripravljalnem razredu 30; po narodnosti 237 Slovencev, 5 Nemcev in 1 Čeh. Število dijakov je nekoliko padlo, ker se je s podržavljenjem vpeljala tudi šolnina, katere ni bilo, dokler je bila realka mestna.

Šolske in učiteljske vesti.

Podržavljenje okrajnih šolskih nadzornikov. Naučni minister grof Stürgkh namerava nastaviti okrajne šolske nadzornike kot državne uradnike. Vsem deželnim šolskim svetom so se doposlane okrožnice, v katerih se jih poziva, naj zbirajo akte in predlagajo ministrstvu, kako izvesti podržavljenje. Vsa izprememba se bo zvršila upravnim potom, ter bo prišel okrajni šolski nadzornik v IX. plačilni razred, nekateri tudi v VIII. Podržavljenje se ima izvršiti polagoma in korakoma. — Tozadevno resolucijo je sprejel tudi občni zbor Zveze slovanskega učiteljstva v Luhačovicah na Moravskem.

Štajerski deželni šolski svet je izdal odlok, v katerem se določa, da se štajerskih domačinov, ki so dovršili svoje študije v Ljubljani ali v Gorici, pri nastavljanju ne sme zapostavljati. Upamo, da je s tem ugodno rešeno pereče vprašanje, ki je pomenilo za marsikoga biti ali ne biti.

Statistika ljudskega šolstva v Bosni in Hercegovini. Koncem šolskega leta 1907/8 je bilo v Bosni in Hercegovini 405 ljudskih šol in sicer 268 narodnih ali občinskih, 126 konfesijskih in 11 privatnih. Med konfesijskimi šolami je bilo 94 srbsko pravoslavni, 30 rimsko katoliških, 1 evangeliška in 1 židovska. Ena ljudska šola pride na 126 km², v mostarskem okrožju že na 96 km², v travniškem pa še le na 205 km². Ena ljudska šola pride na 3872 prebivalcev. Najugodnejše je zopet v mostarskem okrožju (na 2539 duš), najslabše v bihačkem, kjer pride ena šola na 5815 duš. Na 314 šolskih krajev in na one kraje, iz katerih otroci hodijo v šolo, pride 879.410 prebivalcev. Ostane torej 688.282 prebivalcev, ki sploh ne morejo svojih otrok pošiljati v šolo. Od vsega prebivalstva more pošiljati otroke v šolo 56%, od mohamedanskega 48%, od pravoslavnega 52%, od katoliškega 75%. To se pravi, da so ljudske šole tako razdeljene, da so katolikom najbolj pri roki. Šolskih otrok je bilo 36.862 in sicer 15.318 pravoslavni, 14.507 katoliški, 5130 mohamedanski, 1376 židovski in 531 drugih ver. Katolikov je v celi deželi 22%, katoliških otrok v šolah pa 39%. Za šolo sposobnih otrok je bilo 235.214 ali 15% vsega prebivalstva. Šolo obiskovalo je le 15.67%. Najboljše obiskujejo šolo židovski otroci, ki so vsi hodili v šolo, potem katoliki (29% vseh za šolo sposobnih otrok je hodilo v šolo), potem pravoslavni (16%) in najslabše mohamedanci (6%). Na enega učitelja pride povprečno 42 učencev. Število učiteljskega osebja je bilo 877 (557 moškega, 320 ženskega spola). Na občinskih šolah jih je služilo 622, na srbskih 154, na katoliških 77, na evangeliški 1, na židovski 6, na privatnih 17. Formalno neusposobljenih je bilo 19 na občinskih, 18 na srbskih in 6 na katoliških šolah. Po veri je bilo 382 pravoslavni, 372 katoliki, 112 mohamedanci, 3 židi in 8 drugih ver. Veroučiteljev je bilo 483 in sicer 165 pravoslavni, 157 katoliški, 133 mohamedanski, 22 židovski in 6 druge vere. Stroški za šole so znašali v gotovini 1.843.788 K, erar je prispeval 929.000 K, politične občine 589.465 K, ostalo pa cerkvene občine in drugi. Za občinske šole se je potrošilo 1.515.291 K, za srbske 243.556 K, za katoliške 21.100 K. Povprečno je stala vsaka občinska šola 5654 K, srbska pa 2591 K. Na vsakega učenca je prišlo stroškov 58'63 K v občinskih šolah, v srbskih pa 34'09 K. Povprečna učiteljska plača je bila 1672 K na občinskih šolah, 1158 K na srbskih šolah. Ta statistika je v sramoto Avstro-Ogrski, ki je 30 let upravljala ti deželi! „Rad“.

Svetovna statistika ljudskega šolstva. Švedski statističar Gustav Sundberg je skusil prirediti svetovno štatistiko ljudskega šolstva. Po njegovem računu je v Evropi 465.450 ljudskih šol z 1.050.622 učiteljskimi močmi in 45.281.700 učenci. Največ učiteljev imajo: Rusija 195.000, Anglija 177.500, Nemčija 168.000, Francija 159.000, Avstrija (l. 1904/5) 86.969. Stroški za evropsko ljudsko šolstvo iznašajo okolo 2000 milijonov kron. Največ izdajo: Nemčija 624 milijonov kron, Anglija 540 milijonov kron, Francija 240 milijonov kron, Rusija, ki ima četrtino evropskega prebivalstva, rabi za ljudsko šolstvo samo 20. del vsote, ki pride na celo Evropo. Povprečno število nepismenih ljudi v evropskih državah je 30%. V severnih deželah je nižji odstotek, v Franciji 4%, v Belgiji 10%, Avstro-Ogrski 25%. V vzhodnih in južnih krajih Evrope pa je odstotek analfabetov zelo velik.

Višješolski vestnik.

Paralelke na državni gimnaziji v Gorici, in sicer slovenske in laške, je vlada končno dovolila. Učenci so že vpisani v paralelke. Bati se je bilo, da bodo nagajali Lahi, ali zadnji čas so se z godrnjanjem vdali, tako da bodo na državni gimnaziji v Gorici dobro obiskane slovenske in laške paralelke. S tem odpadejo vsi projekti z zasebnimi gimnazijami.

Streljanje na srednjih šolah. Ministrstvo za deželno brambo je ravnokar izdalo „Program za fakultativen pouk v streljanju na srednjih šolah in sorodnih zavodih“, kakor tudi „Določbe za pouk v streljanju“. Obenem se je šolskim ravnateljstvom naročilo, naj pozovejo dijake najvišjih dveh razredov, da se prostovoljno vpišejo v „kurze za streljanje“. Ministrstvo je mnenja, da bo s to svojo odredbo utrdilo pri dijaštvu avstrijski patriotizem.

Razne vesti.

Iz statistike mesta Dunaja. Mestni magistrat dunajski je izdal pravkar statistično knjigo, iz katere posnemamo sledeče: koncem leta 1909. je Dunaj postal dvamilijonsko mesto; ima namreč 2.085.900 prebivalcev. Pred sto leti je imel samo 324.092 prebivalcev. Porok je bilo l. 1908. (za l. 1909. številke niso objavljene) 18453, otrok se je rodilo 52.102, umrlo pa je 34.672 ljudi. Od prebivalcev je bilo na Dunaj pristojnih samo 636.230 oseb.

Število hiš v Ljubljani. Ljubljana šteje dandanes 1846 hiš, ki se po 6 okrajih mesta takole porazdele. Prvi, to je šolski okraj, jih šteje 201, drugi ali šentjakobski 254, tretji ali dvorski 586, četrti ali kolodvorski 442, peti ali skupina predkrajev 239 in šesti ali Vodmat 124. Največ hiš, namreč 75, ima Sv. Petra cesta; za njo pride pa Poljanska cesta, ki jih ima 66. Ljubljana ima vsega skupaj 250 ulic, trgov, cesta, steza, poti itd., na vsako ulico pride torej po 7—8 hiš. Ljubljana šteje sedaj nekako 40.000 prebivalcev; torej pride na vsako hišo po 21—22 ljudi.

Zanimive številke. V Avstriji se izda za vojno in mornarico 344 mil. kron, zapije pa se na leto 1450 milijonov. V kraljestvu Češkem se zapije na leto 300 mil. kron, zakadi se 60 mil., za ljudsko šolstvo pa se izda okolo 50 milijonov. In to je najizobraženejša avstrijska kronovina. Kako je v drugih!?

Ženska — ministrska svetnica na Španskem. Znana pisateljica španska, grofica Emilija Pardo-Bazanova je bila poklicana v špansko naučno ministrstvo kot ministrska svetnica. Prvikrat se je zgodilo, da so tako mesto poverili ženski. Gospa Bazanova si je pridobila velike zasluge za izboljšanje socialnega stališča nižjih ljudskih slojev na Španskem.

Bodočnost ruskega jezika. Vseučiliški profesor v Monakovem dr. Krumbacher je nedavno tega izdal brošuro, v kateri prorokuje ruskemu jeziku sijajno bodočnost. Krumbacher naglaša, da je nesporno, da se v kratkem pridruži k dosedanjim trem

svetovnim jezikom — francoskemu, angleškemu in nemškemu še četrti, to je ruski jezik. To je nujna posledica razmer — pravi učenjak — in naj se vsa evropska javnost temu še tako brani. Območje ruskega vpliva je tako ogromno in prebivalstvo, ki govori rusko, se tako rapidno množi, da je treba računati s tem, da stopi ruščina v doglednem času na mesto glavnega svetovnega jezika. V najbližji bodočnosti bosta glavna svetovna mednarodna jezika edino ruščina in angleščina.

Darila slovaškega odpadnika. Solski nadzornik Jan Repčik, rodom Slovak, ki pa se je popolnoma pamadžaril, je daroval 161.000 K madžarskemu društvu «Fenika», ki ima edino ta namen, da pomadžaruje slovaške otroke. Denar se ima porabiti za vzdrževanje madžarskih učnih kurzov po slovaških občinah nitranskega, tehovskega in hontanskega okraja.

Kulturno barbarstvo. Pravkar je izšla statistična knjiga mesta Dunaja, ki obsega tudi podatke o šolskih razmerah na Dunaju v letih 1902—1909. Zanimiv je izkaz o čeških otrokih. Leta 1908/9. je bilo v javnih nemških dunajskih šolah 12.665 čeških otrok. V privatnih nemških šolah in v čeških šolah društva «Komensky» je bilo 1090 čeških otrok. Skupaj 13.755, t. j. skoro 14.000 čeških otrok. In za vse te otroke ne vzdržuje niti država, niti dežela, niti mesto ne ene češke šole! Kulturno barbarstvo te države res ne potrebuje še bolj kričeče ilustracije!

Kulturno delovanje naše vlade v Bosni in Hercegovini. Če primerjamo sosedno Srbijo o kateri trde kaj radi nemški listi, da je nekulturna, z Bosno in Hercegovino, tedaj vidimo v pravi luči kulturno delo naše vlade v anektiranih deželah. Srbija ima 2400 učiteljev, 1272 ljudskih šol, Bosna pa 800 učiteljev in 354 ljudskih šol. V Srbiji je 20 srednjih šol in eno vseučilišče, Bosna ima 4 državne srednje šole. Zato pa ima Bosna 800 trapistov, jezuitov in frančiškanov. Sezidalo se je nanovo 24 katoliških samostanov in 200 katoliških cerkev.

Katoliki in duhovniki. Med 1500 milijoni prebivalstva na zemlji je 270 milijonov katolikov; ti imajo 360.000 duhovnikov, kar je prav lepo število. Toda razdelitev je prav čudna: okolo 300.000 duhovnikov je v majhni Evropi, dočim je v ostalih delih zemlje le 60.000 duhovnikov. Samo 3600 duhovnikov ni belokožcev.

Kje največ grmi? Učenjaki prirodoslovci so konstatirali, da največ grmi na otoku Javi. 97 dni je v letu ko tam grmi in se bliska. Za Javo grmi največ na otoku Sumatra, skupno 85 dni, v Hindo 56 dni, na otoku Borneo 54. Na zlati obali v južni Afriki je čuti grmenje 52 dni, v Rio de Janeiro 51 dni. V Evropi grmi v Italiji 31 dni. Na Francoskem in v južni Rusiji 15 dni, na Angleškem in v Švici 7 dni, v Norveški samo 4 dni, v Kairi, v Egiptu grmi le tri dni, a v severnem Turkestanu in na polarnih krajih grmi samo redko kdaj.

Mala poročila.

Podpore so dobile sledeče obrtno-nadaljevalne šole: Celje 800 K, Maribor 2600 K, Ptuj 300 K, Radgona 500 K, Slov. Bistrica 150 K, Slov. Gradec 200 K, ter tri slovenske šole v Žalcu 200 K, v Šoštanju 250 K in v Št. Jurju ob juž. žel. 100 K.

Spomenik Rousseauu. Dne 4. t. m. je bil v Chamberi na Savojskem v prisotnosti predsednika Fallièresa odkrit spomenik pisatelju in pedagogu Jeanu Jacquesu Rousseauu. Predsednik Fallières je na banketu napil prijateljstvu Francije in Italije.

